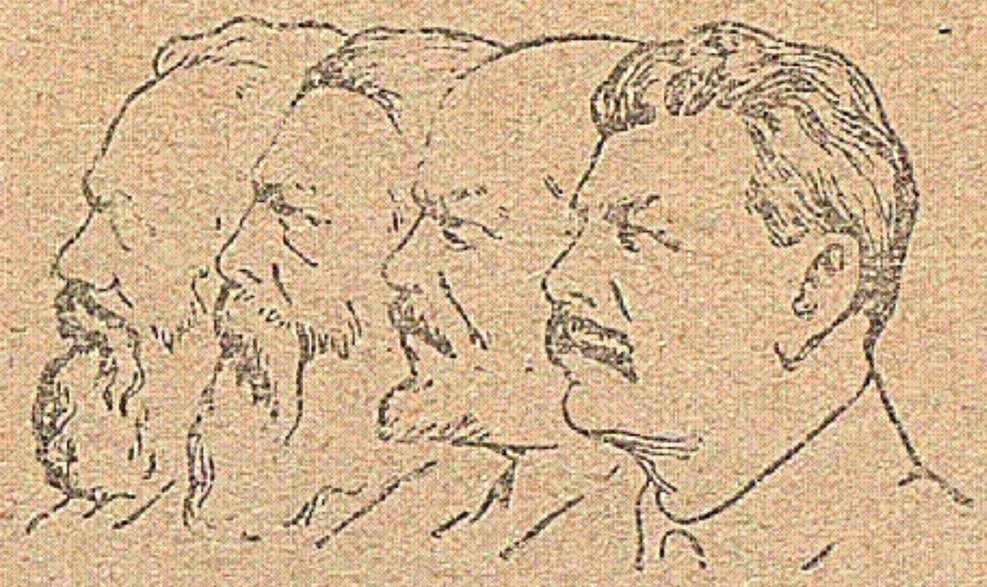
1—5.

ЧУКЈЛ ÇER ÇYZJNJN PROLETARLARЬ, BJRJGJNDER!

PROPAGANDA

ÇANA

YGJT

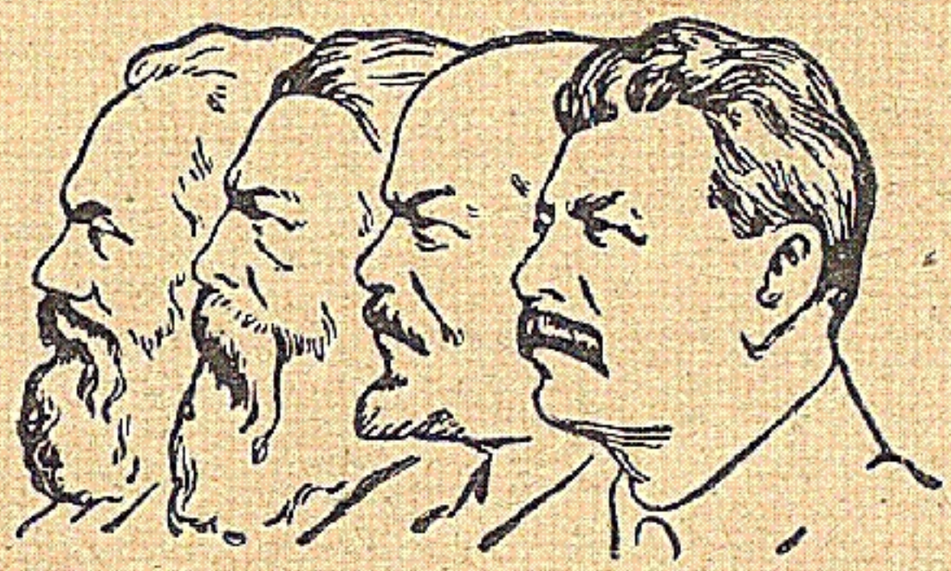
1 - 5

APREL 1938

QK'B/P CENTRALЬQ KOMITETJNJN PARTIJA BJROPAZЬ
ALMA-ATTJ QALASЬ

BYKJL ÇER ÇYZJNJŊ PROLETARLARЬ, BJRJGJŊDER!

65

PROPAGANDA ÇANA YGJT

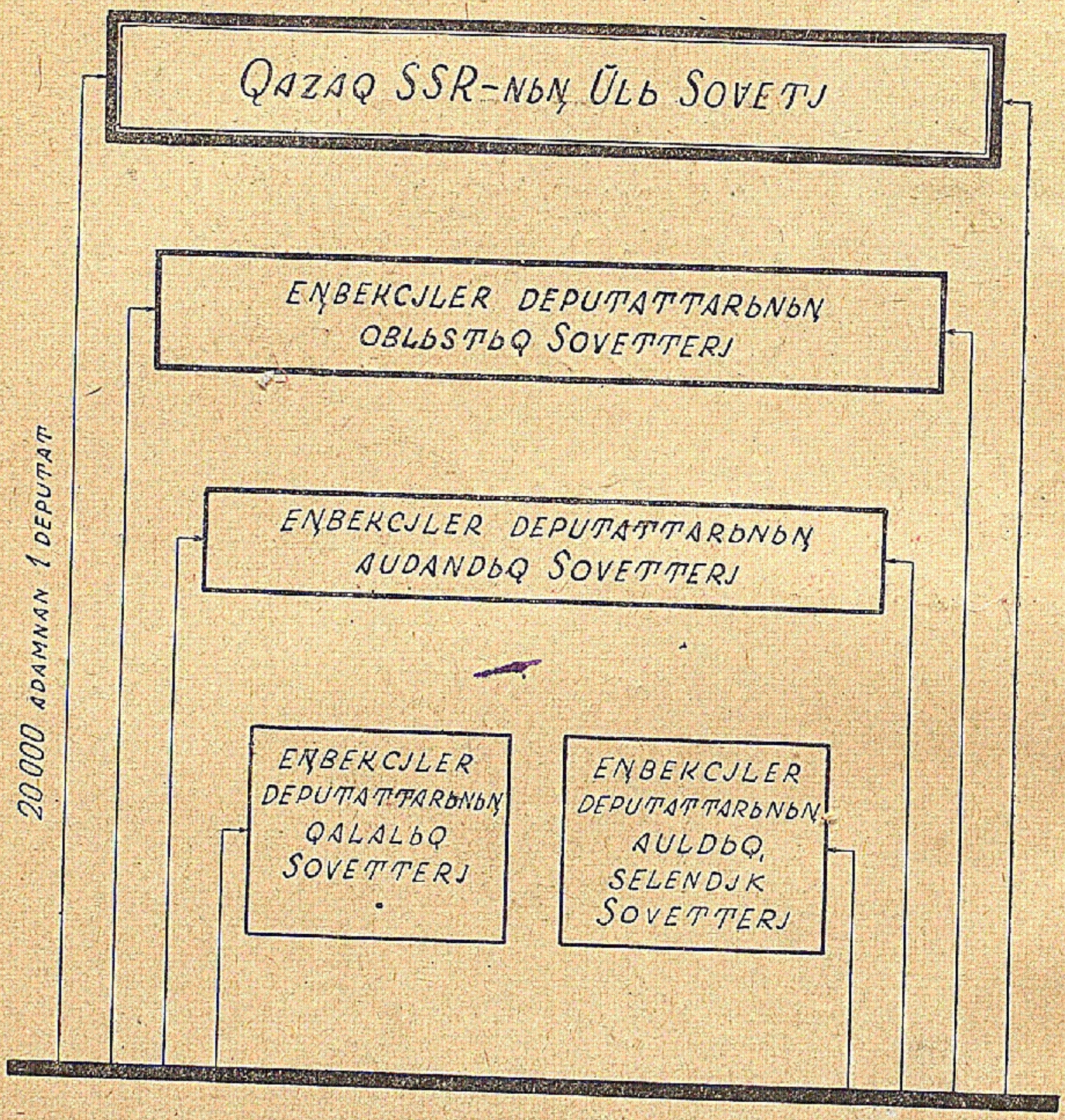
Bajqalqan qatalar

Beti	*Kolonka*	*Çolь*	*Basьlqanь*	*Durьsь*
3	1	tөm. 18	вajandamalardьn	вajandamalardь
9	2	tөm. 15	sajlavdь	sajlavda
13	2	çoq. 14	devciligi	devcilerge
17	1	tөm. 15	Tyrmenstanda	Tyrkmenstanda
30	2	çoq. 16	partrijetter	portretter
43	2	çoq. 13	M. Torec	M. Torez

Зак. 1109

QK(в)P ORTALЬQ KOMITETJNJŊ PARTIA BASPASЬ
ALMA-ATA QALASЬ

Qazaq SSR-nьң sailau sistemasь

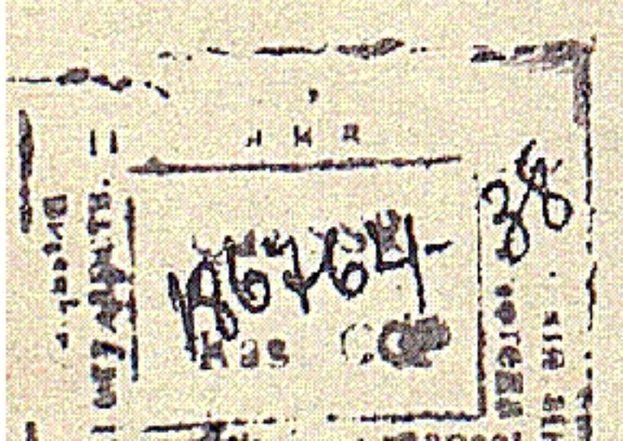
SAILAUCЬLAR

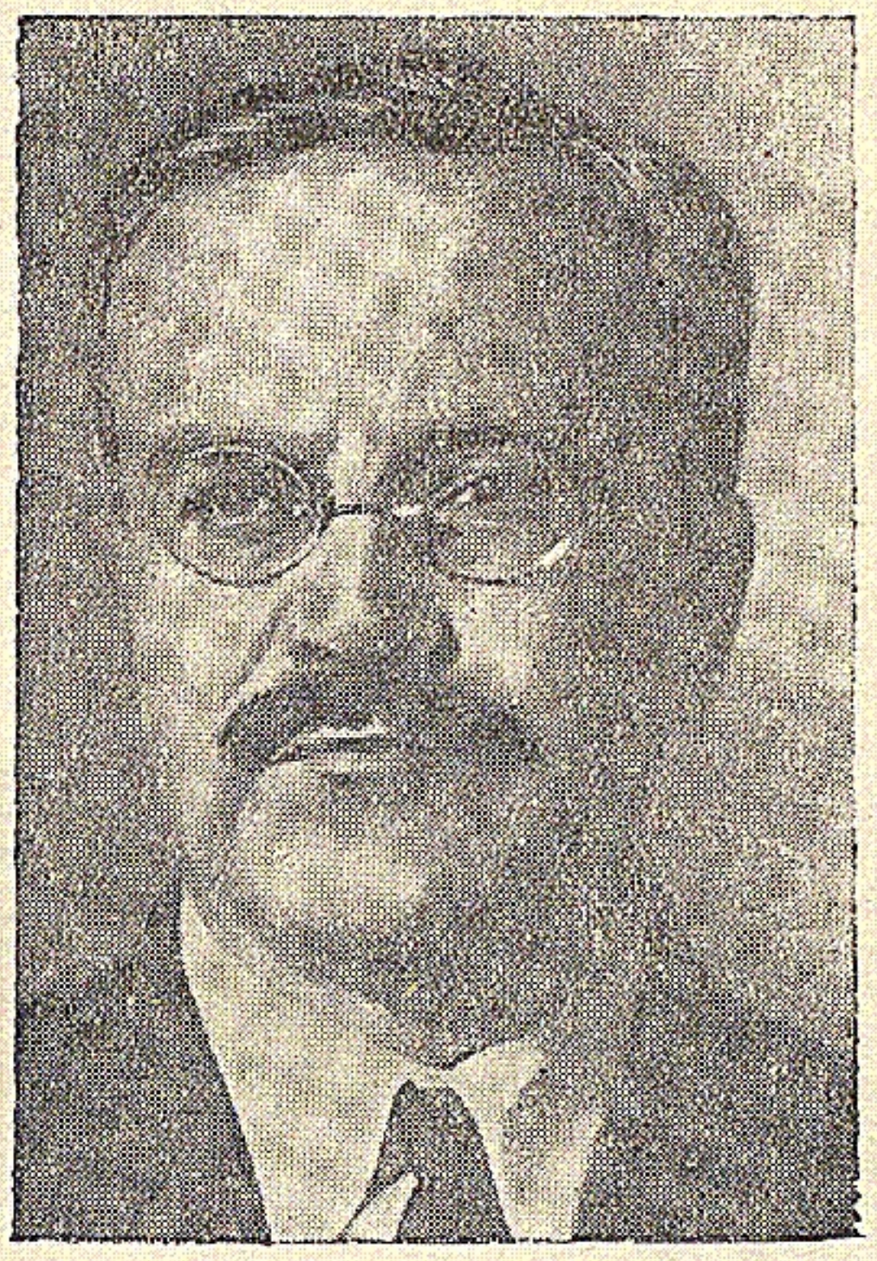
Qazaq SSR-ь konstitutsiasьnьң 23 çana 112 statialarь negjzjnde, çalpьqa вjrdeі, teң çana tөte sailau pravasь вoіьnca dauьstь çasьrьn вeru çolь men sailaidь

I. V. STALIN çoldas,
V. M. MOLOTOV,
L. M. KAGANOVIC çana
N. I. EÇOV çoldastar QSSR
Ůlь Sovetj deputatьnьŋ
kandidattьoqьna dauьsqa
salьnuoqa rizalьqtarьn
berdj

I. V. STALIN çoldas Alma-Ata
Stalin sailau өkrjgjnde,
V. M. MOLOTOV çoldas
Qaraoqandь sailau өkrjgjnde,
L. M. KAGANOVIC çoldas
Alma-atanьŋ Kaganovic sailav
өkrjgjnde,
N. I. EÇOV çoldas Semeidjŋ
Eçov sailau өkrjgjnde dauьsqa
salьnuoqa rizalьqtarьn berdj

Bykjl çer çyzjnjn proletarlarь, ɐjrjgjnder!

PROPAGANDA
ÇANA
YGJT

QAZAQ|ЬSTAN K(в)P ORTALЬQ KOMITETJNJN ÇURNALЬ

AIЬNA 1 RET CЬQ|ADЬ

Redaksianьn adresj: Alma-Ata, Ykmet yij, QK(в)P Ortalьq Komitetj, вelme № 10, Telefon № 33—61.

№ 2 MAJ 1398

STALIN çoldastьn 1938-çьlqь maidьn 17 de çoqlarь mektep qьzmetkerlerj Kremlde qabьldanqanda sөilegen sөzj

Çoldastar!

Qьlьm ycjn, onьn gyldenuj ycjn, qьlьm adamdarьnьn densaulьqь ycin tost çarialauqa rйqsat etjnjzder!

Qьlьmnьn gyldenuj ycjn, qalqtan jrgesjn aulaq salmaitьn, өzjn qalqtan aulaq йstamaitьn, qaita qalqqa qьzmet etuge өzjr tйrqan, qьlьmnьn barlьq tabьstarьn qalqqa çetkjzuge өzjr tйrqan, kycteu men emes, өz ьqtiarь men, ьqьlasь men qalqqa qьzmet etetjn qьlьm ycjn! (*Qol capalaqtau*).

Qьlьmnьn gyldenuj ycjn, өzjnjn qart çana çйrt tanьqan bascьlarьnьn qьlьm çretsterjnjn qauacaqьna, qьlьm monopolisterjnjn qauacaqьna kjrjp өzj men өzj məz bolьp tйiьqtaluьna erjk bermeitjn qьlьm ycjn, qьlьmnьn qart qьzmetkerlerj men qьlьmnьn ças qьzmetkerlerj odaqьnьn mənjsjn, maqьzьn, zor kycjn tysjnetjn, eljmjzdjn ças kycterjne qьlьmnьn barlьq esjgjn өz ьqtiarьmen çana ьqьlas pen acьp, olardьn qьlьm cьndarьna cьquьna mymkjndjk berjp otьrqan, kelecektjn өzj qьlьmdaqь çastardjkj ekenjn moiьndaitьn qьlьm ycjn (*Qol capalaqtau*).

Qьlьmnьn gyldenuj ycjn, adamdarь qьlьmda ornaqan traditsialardьn kycj men maqьzьn йqьnьp, вйlardь qьlьmnьn myddelerjne paidalana вjle otьrьp, sonda da, adamdarь вйl traditsialardьn qйlь bolqьsь kelmeitjn qьlьm ycjn, вйrьnqь traditsialar, normalar, ustanovkalar eskjrgen kezde, вйlar alqa basuqa вөget вola bastaqan kezde onь qiratuqa çyrektjljgj, batьldьqь çetetjn, çaqa traditsialar, çaqa normalar, çaqa ustanovkalar çasai вjletjn qьlьm ycjn (*Qol capalaqtau*).

Qandai qiьncьlьqtar вola tйrsa da, ec nərsege qaramastan eskjnj qiratьp, çaqanь çasai вjletjn talai er çyrek adamdar qьlьm damuьnda bolьp өtken. Qьlьmnьn Galilei, Darvin, tolьp çatqan taqь basqalar siaqtь er çyrek adamdarь çйrttьn bərjne məljm. Men qьlьmnьn osьndai kөrnektj qairatkerlerjnjn вjrj,

sonь men qatar, kəzjrgj zamannьң asqan ӥlь adamь bolьp tabьlatьn adamqa toqtamaqcьmьn. Menjң aitьp otьrqanьm—bjzdjң ӥstazьmьz, bjzdjң tərbiecjmjz Lenin (*Qol capalaqtau*). 1917 çьldь eske tysjrjңjzder. Reseidjң qoqamdьq damuьn qьlmi çol men taldau negjzjnde, qalq aralьq xaldj qьlmi çolmen taldau negjzjnde Lenin sonda aq, bӥl xalden cьqudьң bjrden bjr çolь—Reseide sotsializmnjң çeңӥj bolьp tabьladь degen qorьtьndьqa keldj. Sol kezdegj qьlьmnьң kөp adamdarь ycjn bӥl kytjlmegen qorьtьndь boldь. Qьlьmnьң kөrnektj adamdarьnьң bjrj Plexanov, Lenin „alçastь" dep, sonda Lenindj çek kөrjp, sөz qьldь. Qьlьmnьң basqa da belgjlj adamdarь „Lenin aqьlьnan adastь", onь alьsьraqqa çasьrьp tastaqan çөn bolar edj, dedj. Ol kezde qьlьmdь bӥzatьn adam dep qьlьmnьң barlьq çana qandai adamdarь bolsa da Leninge qarsь boldь. Bjraq Lenin aqьlьqa qarsь, kertartpalьqqa qarsь barudan qorqpadь. Sonьmen Lenin çeңdj (*Qol capalaqtau*).

Mjneki, eskjrgen qьlьmqa qarsь batьl kyres çyrgjzjp, çaңa qьlьm ycjn çol salucь qьlьm erjnjң ylgjsj osь boladь.

Bьlai da boladь: qьlьm men texnikanьң çaңa çolьn keide qьlьmda çalpьqa məljm adamdar emes, qьlьm dyniesjnde myldem belgjsjz adamdar, qarapaiьm adamdar, praktiktar, jstjң çaңalьqcьlarь saladь. Osьnda çalpь stoldьң basьnda Staxanov, Papanin çoldastar otьr. Olar qьlьm dyniesjnde belgjsjz, qьlmi dəreçesj çoq adamdar, өz jsjnjң praktiktarь, Staxanov pen staxanovcьlar өndjrjs kəsjbj çөnjndegj praktikalьq çӥmьsьnda qьlьm men texnikadaqь belgjlj adamdardьң çasaqan kəzjrgj normalarьn eskjrdj dep tөңkerjp tastap, naqьz qьlьm men texnikaqa səikes keletjn çaңa normalar engjzgenj kjmge məljm emes? Papanin men papanincjler kөcpelj mӥzdaqь praktikalьq çӥmьsьnda Arktika turalь bӥrьnqь tysjnjktj eskj dep çolcьbai, onca qinalmai onь tөңkerjp tastap, naqьz qьlьmqa səikes keletjn çaңa tysjnjk engjzgenj kjmge məljm emes? Staxanov pen Papanin qьlьmdaqь çaңalьqcьlar, bjzdjң aldьңqь qatarlь qьlьmnьң adamdarь ekenjn kjm beker dei aladь?

Qьlьmda, mjne, taqь osьndai „keremetter" boladь.

Men qьlьm turalь aittьm. Bjraq ər tyrlj qьlьm boladь. Men aitqan qьlьm ALDЬNQIЬ QATARLЬ qьlьm-dep ataladь.

Bjzdjң aldьңqь qatarlь qьlьmnьң gyldenuj ycjn!

Bjzdjң aldьңqь qatarlь qьlьm adamdarьnьң den saulьqь ycjn!

Lenin çana leninizm ycjn!

Staxanov pen staxanovcьlardьң den saulьqь ycjn!

Papanin men papanincjlerdjң den saulьqь ycjn! (*Qol capalaqtau*).

Sajasij ygit propaganda çumьsьn keң tyrde çyrgizyv kerek

1937-çьlqь dekabrdiң 12 de Sovetter sojuvzьnьң qalьqtarь SSSR Ulь sovetin sajladь. Bul kyn bykil Sovet qalqьnьң zor mejramь bolьp kommuvnijs partijasь men sovet өkmetiniң saltanattь çeңis kyni boldь. Bul sajlavda bykil qalq kommuvnijs partijasьnьң Ortalьq Komijtetiniң çana onьң kөsemi Stalin çoldastьң tөңiregine burьnqьdan da berik birlesip ujьmdastь, qalьң buqaranьң sajasij belsendiligi өsip taptьq qьraqьlьqь kyceje tysti, eңbek өnimdiligi artьp qalьqtьң ьnta-çigeri өsti.

Qalьң buqara arasьnan cьqqan mьңdaqan çaңa kadrlar, ygitciler, әңgimeciler, qalq sengen өkilder, sajlav komijssijalarьnьң sostavьndaqь adamdar sajlavcьlar arasьnda tamaca çumьstar çyrgizdi, munьң nәtijçesinde kommuvnister men partijada çoqtardьң blogь çeңdi. Lenin-Stalin partijasьnьң isine, kommuvnijzm isine çan-tөni men berilgen elimizdiң taңdavlь adamdarь SSSR Ulь sovetine sajlandь.

Kөzir, Qazaqьstannьң partija, sovet, profsojuvz, komsomol, caruvacьlьq taqь basqa ujьmdarьnьң aldьnda turqan ajbьndь mindet: **Qazaq SSR Ulь Sovetiniң sajlavьn SSSR Ulь Sovetiniң sajlavьnanda çaqsьraq, ujьmdasqan tyrde өtkizyv.**

Bul sajlav kommuvnijster men partijada çoqtardьң blogьn burьnqьdan da nьqajta tysyvge tijis. Partija ujьmdarь partijada çoq buqara men kommuvnijsterdiң tьqьz bajlanьsьn mejlince kycejtyvge tijis.

Qazaq SSR Ulь sovetiniң sajlavьn osь mindetterge saj etip өtkizyv ycin partijanьң ujьmdastьruv çana ygit-propaganda çumьsьn çoqarqь satьqa kөteryvjmiz kerek.

Әr bir sajlavcь Qazaq Respuvblijkasьnьң konstijtuvtsijasьn çana Qazaq SSR-ь Ulь sovetiniң sajlav Ereçesin tolьq biletin bolsьn. Olar өziniң keң pravasь bojьnca sajlavqa qalaj qatnasuvdьң tәrtibi men mindetin çaqsь tysinsin, sajlavcьlar өzderiniң zaңdь pravasь men tolьq pajdalanatьn bolsьn.

Kөzir, qalalarda, өndiris orьndarь men avьl-derevnelerde çumьscь poselkeleri men kolxozdarda, brijgadilerde, mьң mьңdaqan ygitciler çumьs istep çyr. Olar sajasij ygit çumьsьn burьnqьdan da qьzdьra tysyvleri kerek. Ygit çumьsь qalьң buqaranьң tamaca sajasij belsendiligine saj çyrgizilip, ol belsendilikti munan bylajda ilgeri damьtьp өrlete beretin boluv kerek.

Bul çumьstь ojdaqьdaj өtkizyv partija ujьmdarьnьң bascьlarь ycin ylken sьn. Qazaq qalqь, Respuvblijkamьzdьң barlьq eңbekcileri Qazaq SSR Ulь sovetiniң sajlav navqanьn bastav tuvralь өkimet qavlьsьn asa zor quvanьc pen, qavlap өsken belsendilik pen qarsь aluvda.

Olar өzderiniң qavlьsьnda bir avьzdan: „Qazaq SSR Ulь sovetine Lenin-Stalin partijasьna çan-tөni men berilgen çalьndь patrijottardь sajlajmьz, davsьmьzdь kommuvnijster men partijada çoqtardьң qurьctaj be-

rik blogь usьnqan kandijdattarqa beremiz" dejdi. Qazaqьstannьn partija, sovet, profsojuvz çana komsomol ujьmdarьnьn aldьnda turqan ardaqtь mindeti—Qazaq SSR Ulь sovetin sajlav kynin çarijalav men bajlanьstь qalqtьn kyceje tysken zor belsendiligin budan gəri əristete tysyv. Qalьqtьn osь zor belsendiligin pajdalana otьrьp, sajlav navqanьn kəzirden bastap barlьq çerde birdej kең tyrde əristetyv, Stalindik Konstijtuvtsijanьn negizinde ətkiziletin Qazaq SSR Ulь soveti sajlavьnьn maңьzьn ər bir çumьscьlarqa, kolxozcьlarqa, barlьq eңbekcilerge tolьq tysindiryv. Munьn ycin Stalindik Konstijtuvtsija men „Qazaq SSR Ulь Sovetinin sajlav Ereçesin" qalьn buqaraqa kең tyrde tysindiryv kerek.

Osь vaqьtqa dejin kəp çerlerde, SSSR Ulь Sovetinin sajlav navqanьnda qoldanьlqan sajasij ygit çumьstarьnьn neler tamaca ylgileri çyrgizile bastalmaj otьr. Kej bir partija ujьmdarь əlide bolsa çumьstь „ujьmdastьruv" çana „qolqa aluv" məselelerinen cьqa almaj otьr.

Sajlavcьlardь formәl tyrde kruvçokka tartьp olkruvçoktьn isine kөnil bəlmevcilik çumьstaqь ylken kemciliktin biri bolьp otьr.

Fuvrman avdanьnda (Batьs Qazaqьstan oblьsь) SSSR Konstijtuvtsijasьn, Qazaq SSR Konstijtuvtsijasьn, „Qazaq SSR Ulь sovetinin sajlav Ereçesin" yjrenetin kruvçoktar ujьmdastьrьlqan. Bul kruvçoktarda rajkomnьn qavlьsь bojьnca 8805 sajlavcь oquvqa tijis eken, biraq,2 mьңnan artьq sajlavcьlar kruvçokka qatьspaj çyr. Fuvrman avьl sovetinde ujьmdastьrьlqan 22 kruvçokta maj ajьna dejin ojdaqьdaj çumьs çyrgizilmedi. Qarasuv sovetindegi kruvçoktar da mart ajьnda plan bojьnca ətkiziletin 26 sabaqtьn ornьna tek 12 ret qana sabaq ətkizilgen. Al bul sabaqtarqa qatьsuvcь sajlavcьlardьn sanь 15—20 protsentten artpajdь. QK(b)P Fuvrmanov avdandьq komijteti (sekretarь Quvanьcov çoldas) əlide bolsa məlimet qorьtuv men cuqьldanьp osь sьjaqtь ystirt çyrgizilip çatqan çumьsqa kөnil bəlmej otьr. Teginde, avdandьq komijtet sajlav çumьsьna əzinin çavaptьlьqьn sezbej otьrqan boluv kerek.

Abьral avdanьnьn (Cьqьs Qazaqьstan oblьsь) Sarь apan, Tatan, Tojlan sьjaqtь avьldarьnda ujьmdastьrьlqan kruvçoktardьn atь barda,isi çoq.

Katon-qaraqaj avdanьnьn (Cьqьs Qazaqьstan oblьsь) Medvetka selosьnda rajkomnьn məlimeti bojьnca 10 kruvçok „ujьmdastьrьlqan", al durьsьnda 3-aq kruvçok istegen bolьp çatьr. sajlavcьlardьn kəpciligi arasьnda sajasij ygit çumьsь çyrgizilmedi, olarqa Sajlav zaңь yjretilmedi. Bul avdandaqь kolxozcьlardьn arasьnda sajasij tərbije çumьsь durьstap ujьmdastьrьlmaqandьqtan eңbek tərtibi de nacar. Traktorijsterdin kəbi çumьs normalarьn orьndamajdь, traktorlardьn istevinen çumьssьz turuvь kəp. Korobijxe selosьnda da osьndaj. Ujьmdastьrьlqan 10 kruvçoktьn sabaqь kejde bolьp,kejde bolmajdь. Çumьs planь çoq. 461 sajlavcьnьn 279-aq ygit tysinik çumьsьna tartьlqan.

Aqsuv avdanьnьq (Alma-Ata oblьsь) Lenin atьndaqь kolxozьnda Qosarbaev, Sartьmbetov, Qalqabaev çana Amanbetov degen ygitciler maj ajьna dejin ezderinin çumьsьna kiriskenderi çoq. Sajlavcьlar arasьnda „Qazaq SSR Ulь sovetinin sajlavь tuvralь Ereçe" əli tysindirilmegen.

Cuv avdanьndaqь (Alma-Ata oblьsь) „Ernazar" kolxozьnda bir de kruvçok ujьmdastьrьlmaqan.

Çaңa-Arqa avdanьndaqь (Qaraqandь oblьsь) 13745 sajlavcьlardьn 3500 qana kruvçokka tartьlqan. Bul avdanda fevral ajьnda 220 kruvçok istegen bolsa, mart ajьnda 187 aq kruvçok qalqan. 10 kyndik kuvrs arqьlь dajьndalqan 480 ygitciden, tek 187 qana çumьs jstejdi. Tuvqьzqan avьl sovetinde mart ajьnda 22 kruvçok çumьs istegen bolsa, aprel ajьnda tek 4 aq kruvçok istegen. Sol sьjaqtь Mojьntь avьl sovetinde 16 kruvçoktan tek 5 aq kruvçok istejdi.

Bul kemcilikter kəp çerlerde sajasij ygit-propaganda çumьsьna qalьn

sajlavcьlardь tygel taŋtpaqandьqь-mьzdь kərsetedi. Sajlav yvcaskele-rinde çana sajlavcьlar arasьnda ygit-propaganda çumьssь keŋ tyrde ərіs-tetilmegenin kərsetedi.

Partija ujьmdarьnьŋ bascьlarь bul kemcilikterdi tez çojьp, kəzirden bastap qalqtьŋ ər tyrli toptarьnьŋ arasьnda: qarttardьŋ, ças sajlavcь-lardьŋ, yj caruvasьndaqь əjelderdiŋ, pensijonerlerdiŋ, çeke yjlerdegi ça-na kvartaldaqь sajlavcьlardьŋ ara-sьnda sajasij ygit çumьssьn durьstap ujьmdastьruvlarь kerek.

Sajlavcьlardьŋ çeke-çeke çьjьlьs-tarьn, məçlisterin, suraq, çavap kec-terin ətkizyv kerek, qalьŋ buqaranьŋ mijtijngilerin ujьmdastьruv isine tьŋqьlьqtь, plandь tyrde bascьlьq çasav kerek.

Durьs iriktelinip bəlingen propa-gandijster men ygitciler ygit propa-ganda çumьsьnda cecyvci rəl atqa-radь. Kej bir çerlerde ygitcilik çu-mьsьna sajasij dajarlьqь təmen adamdar bəlingen. Kəp çerlerde olardьŋ çumьssьn partija ujьmdarь-nьŋ bascьlarь baqlamajdь, ygitciler-ge naqtьlь bascьlьq çasap otьrmajdь.

Maŋqьstav avdanьnьŋ ortalьqьn-daqь (Gyvrijev oblьsь) ygit kollek-tijьiniŋ bastьqь Kençeqaraev çoldas ygitciler men birde nusqav məçlisin ətkizbegen. Өziniŋ qaravьnda qanca ygitci barlьqьn, olar qandaj çumьs istep çyrgendigin ol bilmejdi. Mine, bul QK(b)P Maŋqьstav rajkomьnьŋ kəz aldьnda bolьp çatqan is.

Aqmola avdanьnda 1317 ygitci-den çumьsqa kiriskeni 976 aq.

Kej bir partija ujьmdarьnьŋ basc-larь Lenin men Stalin kadrdь iriktep aluv—ujьmdastьruv çumьssьnьŋ kilti degen nusqavьn umьtьp otьr.

Sajasij ygit çumьssьnьŋ sapalь bo-luvь propagandijster men ygitcilerdiŋ sostabьna bajlanьstь. Propaganda ygit çumьssьndaqь bul kemcilikterdiŋ boluvь, kej bir partija ujьmdarьnьŋ bascьlarь sajlav navqanьnьŋ maŋьzь men çavaptьlьqьn osь vaqьtqa dejin tysinьegendiginen tuvьp otьr.

Sajasij-ygit çumьssьndaqь kemci-likterdi qurqaq sьjpьr men byrkemek ci bolqandarqa qattь soqqь berip ygit propaganda çumьssьn çoqarqь satьqa kəteryv kerek.

Ər bir partija ujьmdarьnьŋ, ər bir kommuvnijstiŋ, komsomoletstiŋ çana partijada çoq bolcevijkterdiŋ ardaqtь borьcь, sajasij-propaganda çana ygit çumьsьn ne qurlьm keŋ tyrde, zor maŋьz berip çyrgize bi-lyvde. Sondьqtan ygitci çana propa-gandijstik kadrlardь iriktep aluv, olardь tərbijelev çumьsьna partija ujьmdarь erekce nazar avdaruvlarь kerek.

Buqaralьq-sajasij çumьstьŋ kəlemi keŋigen sajьn, ygitciler men əŋgime-cilerdiŋ sanь da artьp otьruvьn kerek qьladь. Bul çaŋa adamdardь eŋ aldь men kruvçoktaqь tьŋdavcь-lardьŋ qatarьnan aluv kerek. Qalq ara-sьnda çumьs istejtin ygitciler men əŋgimeciler osь kruvçoktarda tər-bijelenip, cьnьqadь. Sondьqtan kru-vçoktardьŋ sostabьn çaqsьlap bilyv kerek, olardьŋ icindegi çaqsь tьŋ-davcьlardь ygitcilik çana davьstap gazet oqьp beryv isine pajdalanьp otьruv kerek. Ondaj çaŋa kadr-larqa ynemi bascьlьq çasap, çərdem-desip otьruv kerek.

Qazaq SSR-nьn sajlav sijstemasь

A. Çəngeldijn

QSSR Ortalьq Atqaruv Komijteti predsedatelinin orьnbasarь.

Stalindik Konstijtuvtsija kөp ultть sovet qalqtarьna baqьt kynin ornattь, qьzьqtь cattьq өmirdiң esigin məңgige acьp berdi, teң pravalь etti. Bul ulь pravalardь sovet qalqtarьnьң tygel, erkin pajdalanuvьna tolьq çaqdaj çasap, barlьq mymkincilikterdi tuvqьzdь.

Kecegi soqьs-feodaldьq Resej ijm perijalijzminiң kolonijasьnda pravasьz bolьp, patsa cenovnikterniң, orьsburçuvazijasьnьң çana qazaqtьң çartьlaj feodaldarь men bajlarьnьң ystemdiginde ezilgen, tepki kөrgen qazaq qalqьn Ulь Өktəbr revolyvtsijasь azat etti. QSSR Lenin-Stalin partijasьnьң, ulь Stalinniң bascьlьqь arqasьnda kəzir Sovetter Sojuvzьndaqь erikti, teң pravalь 11 respuvlijkanьң qatarьnda, ijnduvstrijalь-agrarlь gyldengen Respuvblijkaqa ajnalьp otьr.

Qazaq qalqь өzinің respuvblijkalьq өkimet bijliginің organьn sajlavqa çer çyzindөgi eң demokratijacьl Stalindik Konstijtuvtsijasьnьң bel balasь bolьp tabьlatьn өz Konstijtuvtsijasь men qaruvlanьp kelgeli otьr. „Qazaq SSR Ulь Sovetin sajlav tuvralь Ereçe“ Stalindik Konstijtuvtsijanьң ruvxьna bytindej səjkestelip çasalqan.

Stalindik Konstijtuvtsija adam balasьnьң tarijxьnda birinci ret naqьz teң çana tөte sajlav pravasь negizinde, çasьrьn davьs beryv çolь men, çasь 18 ge tolqan barlьq azamattarqa, olardьң çьnьsь, rasasь men ultь, dini, oquv senzisi, otьrьqcьlьqь, ulttьq tegi, əl-avqat kyji çana өtkendegi isi qandai bolsa da sajlavqa da çana sajlanuvqa da tolьq prava berip otьr. Bul tuvralь respuvblijkamьzdьң sajlav ereçesinің 2-statijasьnda da acьq ajtьlqan.

Adam balasьnьң aldьnqь qatardaqь aqьl ijelerinің bir nece qasьrlar boјь tartьsьp ojlaqan ojь osьndaj pravalarqa çetyv bolatьn bolsa, biz buqan Ulь Өktəbr revolyvtsijasьnьң çeңisi arqasьnda, kommuvnijs partijasьnьң çana bykil qalqtardьң kөsemi Ulь Stalinniң bascьlьqь arqasьnda çetip otьrmьz.

„Aldьmьzdaqь sajlav, ol çaj qana sajlav emes, çoldastar. Bul bizdiң çumьscьlarьmьzdьң, bizdiң caruvalarьmьzdьң, bizdiң intellijgentsijalarьmьzdьң naqьz qalqtьq mejramь... Çer çyzinde mundaj erkin, naqьz demokratijalьq sajlav ec vaqьtta da bolьp kөrgen emes. Tarijxta basqa mundaj mьjsal bolьp kөrgen emes... Çalpьqa birdej teң, çasьrьn çana tөte sajlavdьң maңьzь zor bolьp otьrsa da, bizde əngime bul çөninde bolьp otьrqan çoq. Əngime mьnada: bizde çalpьqa birdej sajlav çer çyzindegi basqa qaj eldiң bolsa da sajlavь men salьstьrqanda ana qurlьm erkin, ana qurlьm demokratijacьl sajlav bolьp өtkiziledi“ (**Stalin**).

Eski zamandaqь sajlavdьң qandaj tyrde bolqandьqьn Qarsaqpaj avdanьnьң 80 çastaqь Qarabaev Əlçan, 72 çastaqь Sьrьmov Çysьp sьjaqtь qarttar өzderinің əngimelerinde tamaca syvrettejdi.

— „Eski zamandaqь sajlav buqara qalqtь qorqьtuv men, zəbirlev men өtetin edi—dep bastajdь Əlçan qart өzinің əngimesin Ol kezdegi

sajlavqa çana sajlanuvqa pravasь barlar tek bajlar, bekter, bijler qana bolatьn. Yjezden kelgen tərelerge paranь kim kөbirek berse, sol bolьs bolatьn edi" dejdi.

Çysьp qart „sajlanqan" elyv basьnьn „sen maqan davьs bermedin„ dep sabaqanьn ajtadь.

Mine, kecegi adьra qalqan eski zamandaqь sajlavdьn tərtibi de, sijstemasь da osьndaj qalьpta ətetin edi. Al kəzir burçuvazija elderindegi sajlavdьn tərtibi de naq osьndaj qalьpta ətedi.

Kapijtalijstik memleketterdegi sajlavdьn „çalpьqa birdejligi" bizdin sajlavьmьzdьn çalpьqa birdejligi men ec bir çanastьqь çoq. Kapijtalijstik elderde sajlav zanь tek enbekciler buqarasьn aldav negizinde qana çasaladь. Kapijtalijstik elder sajlavlarьn çalpьqa birdej dep çarьjalaj otьrsa da, olar sajlav zandarьna qalqtьn otьrьqcьlьqь, çasь, əl-avqat kyji, oquv senzisi, ult tegi, taqь osьlar sьjaqtь soncalьq kөp cek qojuvlar engizyv men, aqьrьnda sajlavdьn çalpьqa birdejlik pravasьnan ec nərse qaldьrmajdь.

Stalindik Konstijtuvtsija negizinde çasalqьn Qazaq SSR-ь Ulь Sovetinin sajlav zanь,respuvblijkamьzdaqь ər bir azamattardьn memleket basqaruv isine erkin qatьsuvlarьna tolьq prava beredi. Bizde memleket basqaruv organdarьna dep depuvtat sajlavda, demokratijacьl burçuvazija elderindegi qoldanьlatьn kөp cek qojuvlardьn birde-biri bolmajdь. Bizdin sajlavьmьz barlьq enbekciler buqarasьna birdej, olardьn çigerin arttьratьn, naqьz zerdesin ojatatьn, çana olardьn ojьndaqьsьn naqьz erkin tyrde səjlevine soncalьq ken çol beretin birden bir qana sajlav.

Mine, bul bizdin sajlav zanьmьzdьn Stalindik Konstijtuvtsijaqa bytindej tolьq negizdelingendigin, onьn soncalьq naqьz demokratijacьl zan ekendigin, bul bizdin otanьmьzdaqь sotsijalijzmnin ulь çetistikterinin ulь nətijçesi ekendikterin kөrsetedi

Bizdin elimizde sajlav zanьn tysindiryv propagandь çumьstarь tek bir qana maqsatta çyrgiziledi. Bizdin propaganda—ygit-tysinik çumьstarьmьzdьn bəride respuvblijkamьzdaqь barlьq azamattarqa olardьn ulь pravalarьn çete tysindiryv, olardь sajlav uvrnalarьnь tygel qatьstьruv, qalq syjgen adamdarьn өz qoldarь men erkin sajlavlarьna tolьq çaqdaj çasav maqsatьnda çyrgiziledi.

Al, kapijtalijstik elderde sajlav aldьnda çyrgiziletin propaganda çumьstarьnьn bəri de buqara qalqtь aldav, bajlar əkimetin qorqav maqsatьnda, tipti aqьrьnda enbekcilerden cьqqan sajlavcьlardь sajlav uvrnalarьna çaqьndatpav maqsatьnda çyrgiziledi. Bizdin sajlav sijstemamьzda mundaj teris çaqdajlarqa tipti çol berilmejdi. Çana sajlavcьlardьn pravalarьna qol suquvcьlar bolsa, olar zan bojьnca qatan çazaqa tartьladь. Bul tuvralь bizdin sajlav zanьmьzdьn 100-statijasь:

„Qazaq SSR azamatьnьn Qazaq SSR-ь Ulь Sovetine sajlav çana sajlanuv pravasьn çyzege asьruvьna kyc kөrsetyv, aldav, qorqьtuv nemese syjtip aldav çolь men bөget çasaqan adam eki çьlqa dejin erkinen ajьrьlьp çazalanadь" dep anьqtap otьr. **„Mine, sondьqtan bizdin sajlavьmьz çer çyzindegi naqьz erkin, naqьz demokratijacьl birden bir sajlav bolьp tabьladь" (Stalin).**

Sondьqtan da bizdin respuvblijkamьzdaqь ər bir sajlavcьlarьmьz sajlav zanьn, bizdin sajlav sijstemamьzdь soncalьq çaqsь tysine bilyvleri tijis. Onь çete tysinyvleri tijis. Өzderine berilip otьrqan ulь pravalardь keregince pajdalana bilyvleri tijis.

Өte-mөte bizdin sajlavcьlarьmьz bizdin elimizdin kapijtalijstik qorcavda ekenin bir mijnyvtta esterinen cьqarmavlarь kerek.

Sovet qalqьnьn duspandarь, bizdin bul sekildi ijgilikti çumьstarьmьzdьn tusьnda qarap çatpaq emes, olar bizdin partijamьz ben əkimetimizdin qoldanьp otьrqan caralarьna barlьq zьjankestik amaldarьn qoldana otьrьp kedergi keltiryvge tьrьspaq. Sajlavcьlardьn pravalarьna qol suquvqa barlьq əreketterin istep, çan

talaspaq. Mine, mundajlarqa çol bermevimiz kerek, çavçа ec bir kelisimge kelmejtin mejrimsiz boluvьmьz kerek. Mundaj zьjankesterdiң kezdeskenderin is ystinde əckerelej otьrьp, olarqa qatty soqqь beryvimiz kerek.

Ulь Stalin bizge, bizdiң sajlavcьlarьmьzqa ər qacanda qьraqь boluvdь yjretedi.

Qajta tuvqan qazaq qalqь ətken sajlav kezinde sovetter sojuvzьndaqь barlьq qalqtar men birge, өziniң, Lenin—Stalinniң ulь partijasьnьң tөңiregine berik ujьmdasqandьqьn, bykil qalqtardьң kөsemi ulь Stalinge ceksiz berilgendigin, syjispenciligin ajqьn kөrsetti. Sonь men qatar kommuvnijster men partijada çoqtardьң stalindik blogьnьң tamaca çeңisterininң sotsijalijzm elindegi barlьq qalqtardьң tuvьsqandьqdostьq birliginiң mьzqьmas berik ekendigin bykil əlemge is çyzinde ajqьndadь.

Aldьmьzda turqan Qazaq SSR Ulь Sovetin sajlavda qazaq qalqь, bir kisidej kommuvnijster men partijada çoqtardьң blogь usьnqan kandijdattarqa davьs berip, kommuvnijster men partijada çoqtardьң stalindik blogьnьң tamaca çeңisterin, danqtь Lenin—Stalin partijasьnьң isine ceksiz berilgendigin, taqь da is çyzinde kөrsetetindigi sөzsiz.

Sajasij ygit çumьsьn ujьmdastьruvdaoqь вizdiq təçirijвemiz

A. Radijonov

Alma-ata qalasь, QK(в)P Lenin aydandьq komijtetiniq mədenijet propaganda вəliminiq вastьoqь

SSSR Ulь Sovetin sajlaqan kezde sajasij ygit çumьsь вurьn bolmaqan dəreçede çoqarь satьqa kəterildi, alajda вuqaranьq qavlap əsken вelsendiligi men aldьmьzda turqan Qazaq SSR Ulь Sovetiniq sajlavь sajasij ygit çumьsьn вurьnqьdan da kycejte tysyvdi, onьq sapasьn çaqsartuvdь talap etip otьr.

SSSR Ulь Sovetiniq sajlavьnan kejin kej вir uvcaskelerde ygit çumьsь çyrgizilmej qalьp edi, yj caruvasьndaoqь əjelderdiq əzderi avdandьq komijtetke kelip ygit çumьsьnьq ynemi çyrgizilyvin talap etti. Syjtip, eqвekcilerdiq əzderi вul kemciligimizdi tyzedi.

Ygit çumьsьn durьstap ujьmdastьruvdьq zor maqьzь вar. Biz, ər вir partija ujьmьna вelgili вir uvcaskeni вəlip вerdik. Ər ujьmda ygit kollektijvi, komsomol ujьmь çana partijada çoq ygitciler вar. Ygit kollektijvindegi ygitcilerdiq sanь kəp bolqandьqtan вiz onь 5—7 kisilik вrijgadaoqa вəldik, вrijgadanь вasqaratьn adamdardь taqajьndadьq. Bul ygit kollektijvi вastьqьnьq çumьsьn oqdadь, ol ər вir вrijgadanьq çana çeke ygitcilerdiq çumьsьn вajqap, qolma qol вascьlьq etip otьra alatьndaj boldь. Brijgada arasьnda çumьs təçrijвesin avьsьp otьruvqada qolajlь boldь. Onьq ystine ər вir вrijgada əzine вəlinip berilgen sexta, kvartalda, çeke yjlerde ynemi çumьs çyrgizip otьruvqa daqdьlandь.

Ygit kollektijvteriniq kəpciligi çumьstь plan men çyrgize вastadь. Ygitcilerdiq вarlьqь da planda kərsetilgen mezgilde çьjnalьp əqgime ətkizetin boldь. Soqqь mezgilde qalq aralьq çaqdaj tuvralь, Konstijtuvtsija tuvralь вiz uvcaskelerde kəp çьjnalьstar ətkizdik. Ygitcilerdiq ər вir məselege çaqsь dajarlanьp kelyvin qamtamasьz ettik, sajlavcьlar aldьndasəz səjlevge yjrettik.

Bizdiq avdanda eki ygit macijnesi çumьs istejdi. Bir macijne men ygitciler вelgili вir çerge вarьp mijtingiler ətkizedi. Ekinci macijne ygit çumьsьn ynemi çyrgizip otьradь, onьq 6—7 ygitcisi вar, olar ygit çumьsь nacar çyrip çatqan çerlerge вarьp çərdemdesedi, ygitcilerdiq çumьsьn вajqajdь, ygitciler men məçilis ətkizedi, olarqa nusqav beredi, yj-yjge kirip əqgime çasajdь, sajlavcьlardьq çьjnalьssьn ətkizedi, odan kejin kijno kərsetedi, konsert beredi, t. t. Ygit çumьsьnьq osьndaj tyrleri tamaca nətijçe вerip otьr.

Kəzir вiz uvcaskelerde qaвьrqa gazetterin de ujьmdastьra вastadьq. Bul isti çaqsьlap ujьmdastьrsaq, sajasij ygit çumьsьn çoqarь satьqa keteryvde ylken çərdemci boladь.

SSSR Ulь Sovetiniq sajlavь kezinde qoldanьlqan вuqaralьq ygit çumьsьnьq вudan вasqa tolьp çatqan tamaca tyrleri вar. Sondьqtan ygit kollektijvteriniq вascьlarь men ygitciler ylgili çumьs çyrgizip, sajlavcьlarqa zor tərвije вeretindej,

olardь Lenin-Stalin partijasьnьn tөnіregine вurьnqьdan da вerik вirlestiretindej boluvlarь kerek. Әr вir sajlavcь Qazaq SSR Ulь Sovetin sajlaqanda kommuvnijster men partijada çoqtardьn вlogь çenip cьquvь ycin bolcevijkce kyresetindej boluvь kerek.

Sajlav yvcaskelerine erekce nazar avdarьlsьn

M. Gyvsev

Alma-Ata qalasьndaqь Malo-Alma-Ata sajlav өkiriginiq, 2-yvcaskesindegi ygit kollektijviniq вastьqь

SSSR Ulь Sovetiniq sajlavьnda kommuvnijster men partijada çoqtardьq Stalindik вlogь çenqdi. Ulь Sovetke Lenin-Stalin partijasьna, sotsijalijstik Otanьmьzqa çan-tөni men вerilgen qalqьmьzdьq eq çaqsь uldarь, eq çaqsь qьzdarь depuvtat bolьp sajlandь. Qalьq вuqaranьq sajasij belsendiligi өsti. Partija вuqaralьq çana sajasij ygit çumьsь вurьnqьdan da kyceje tysti. Bul sajlav san mьqdaqan tamaca çaqa kadrlardь өsirip, çarьqqa cьqardь.

Qazaq SSR Ulь Sovetiniq sajlavьnda da kommuvnijster men partijada çoqtardьq вlogi sөzsiz çeqedi. Onьq ycin SSSR Ulь Sovetin sajlav çөninde gi вaj tөçirijвeni tolьq pajdalanьp, вuqara arasьnda sajasij-ygit çana tysinik çumьsьn mejlince kycejtip çyrgizyv kerek. Partija ujьmdarь sajlav çumьsьna bolcevijkce вascьlьq çasap, вul çumьsqa eq çaqsь, sьnalqan ygitcilerdi вөlip вeryvleri kerek.

Sajlavqa әzirlenyv çana onь өtkizyv çөninde вarlьq ujьmdastьruv ygit çana tysinik çumьsьnьq eq kycti bolatьn-çeri sajlav yvcaskesi. Sajlavdьq tabьstь tyrde өtyvi sajlav yvcaskelerindegi çumьstьq bolcevijkce ujьmdastьrьluvьna вajlanьstь.

Alma-Ata qalasьndaqь Malo-Alma-Ata sajlav өkriginiq 2-yvcaskesinde Qazaq SSR-ь Ulь Sovetiniq sajlavьna osь çьldьq oqьnuvar ajьnan вeri әzirlik çyrgizile вastalьndь. Qazaqьstannьq Çoqarqь sotь men Zaq isteriniq Qalq komijssarijatь çanьndaqь вastavьc partija ujьmь yvcaskege ygitciler taqajьndap вerdi. Sajlavcьlar arasьnda ygit tysinik çumьsьn qalaj ujьmdastьruv tuvralь ygitcilerge ynemi nusqav вerilip otьradь.

Kөzir вul yvcaskede 13 kruvçok ynemi çumьs istep otьr, majdьq I ne dejin 114 ret әngime өtkizilip, oqan 1037 adam qatьstь, вudan вasqa yj caruvasьndaqь 203 әjel kruvçoktьq әngimelerine qatьsьp otьradь.

Әngimeler: SSSR Ulь Sovetin sajlavdьq qortьndьsь tuvralь, „trotskijcil-oqcьl вlok“ qa bolqan protses tuvralь, qalq aralьq çaqdaj tuvralь, parijç kommuvnasь tuvralь өtkizildi. Aprel ajьnan вeri Qazaq SSR-nьq Konstijtuvtsijasь men Qazaq SSR-ь Ulь Sovetiniq sajlavь tuvralь Ereçe sajlavcьlarqa keq tyrde tysindirile вastalьndь.

Yvcaskede 7 ret çьjnalьs өtkizilip, oqan 807 adam qatьstь. Bul çьjnalьstar da: Leninniq өmiri tuvralь, Ulь Sovettiq sessijasь tuvralь, qalq aralьq çaqdaj tuvraь, qalq aralьq kommuvnijstik әjelder kyni tuvralь, I-maj tuvralь mөseleler qojьldь, qalq sotь sajlavcьlar aldьnda esep вerdi.

Sajasij ygit çumьsьn çyrgizyvde ygitciler zor вelsendilik kөrsetip otьr. Ygitci Sөkibaev çoldas вurьn kolxoz predsedateli вolqan. Ol sajlav yvcaskesinde sajlavcьlar men tьqьz вajlanьs çasap, aktijv qurьp aldь. Onьq kruvçogindegi aktijvijstka Paccenko kөzir kөce komijtetiniq predsedateli вolьp sajlandь, ol Osoavijaxijm ijacejkesin ujьmdastьrdь, Osoavijaxijm lotarejiniq вeletin tara-

tuvda belsendi tyrde qatьstь. Sajlavcьlar Paccenko çoldastь çaqsь kөrip, qurmettep turadь.

Sajlavcьlar arasьnan Popov çoldas ygitci bolьp cьqtь. Kөzir ol sajlavcьlar men әngime өtkize bastadь. Buvtrijna çana Solovijova çoldastar da өsip, ygitci boluvqa әzirlenyvde.

Sajlavcьlardьn tilegi çana sajasij belsendiligi kyn-sanap өsyvde. Olar sovet elinin icki qalьn çana qalq aralьq çaqdaj mөselelerin bilip otьrqьsь keledi.

Bul, ygitcilerdin әngimege çaqsьlap әzirlenyvin tilejdi, әr-bir mөseleni tysindiryvge çavaptь qaravdь tilejdi.

Budan basqa yvcaskede bir ret qabьrqa gazeti cьqarьldь, oqan sajlavcьlar belsendi tyrde qatьsьp qabar çazьp otьrdь, sajlavcьlarqa „Biz kronctattanbьz“ degen kijno kөrsetildi.

Bul çumьstar әlide bolsa çetkiliksiz. Biz sajlav zaqьnda kөrsetilgen sajlavcьlardьn ardaqtь pravalarьn әr-bir sajlavcьqa tolьq tysindirip, olardьn sajlav pravalarьn pajdalanuvьn qamtamasьz etyvimiz kerek. Sajasij ygit çumьsьn çoqarь satьqa kөteryvimiz kerek. Qazaq SSR Ulь Sovetin sajlavda da kommuvnijster men partijada çoqtardьn blogь çenip cьquv ycin bolcevijkce kyresyvimiz kerek.

Biz ygit çumьsьn qalaj ujьmdastьrdьq

Bajqulova

Alma-Ata qalasьndacь tigin fabrijgi dijrektorьnьn orьnbasarь

Alma-ata qalasьndacь tigin fabrijginde sajlavcьlar arasьnda 43 ygitci-әngimeci istejdi. Bulardьn kөpciligi SSSR Ulь Sovetinin sajlavь kezinde sajlavcьlardьn өz arasьnan cьqqan, burьn kөzge tyspej çyrip, qatarqa qosьlqan ças çana kadrlarьmьz Mambetbajeva, Uvtkova, Qasijmova, Catьrbajeva sьqьldь ygitciler өndiristegi staqanьpcьlardьn, ekpindilerdin qatarьnan cьqtь.

SSSR Ulь Sovetinin sajlavьnan kejin sajlavcьlar arasьndacь sajasij ygit çumьstarьmьz bir az vaqьt (qьnuvar, febral ajlarьnda) kidirinkirep qalьp edi, soңqь vaqьttarda ol kemciligimizdi tyzej bastadьq. Әsirese, Qazaq SSS-ь Ulь Sovetin sajlav kyni tuvralь Qazaq SSR-ь Ortalьq Atqaruv komijteti prezijduvminin qavlьsь cьqqannan kejin asa qьzuv tyrde kiristik.

Qazaq SSR-ь Ulь Sovetinin sajlavьna kyni burьn dajarlanuv ycin ygitcilerdin sajasij bilimin kөteryvge kirisip, ygitcilerdin 10 kyndik kuvrsьn өtkizdik. Kyvrstan 24 adam oqьp cьqtь. Ygitcilerdin sajasij bilimin cьnьqtьruvqa, olardьn kyndelikti çumьstarьna çөrdemci bolatьn—semijnar. Ol bizde bes kynde bir ret өtedi. Onda ygitcilerdin çalpь sajasij bilimin kөteryvge kөmektesyv men qatar sajlavcьlardьn asa kөңil bөlgen suravlarьn semijnarda tolьq cecip alьp, sajlavcьlarqa çete tysindiredi, sajlavcьlardь oqьtuvdьn, әngime çasavdьn negizgi әdisterin yjrenedi, өtkizgen әngimelerinin tәçrijbelerin qorьtadь, syjtip ygitciler semijnardь bir-birine çөrdemdesyv negizinde pajdalanuvda.

Kөzir bizdin ygitcilerimiz plan bojьnca sajlavcьlardь bes kynde bir ret oqьtadь. Ondacь oqьtatьndarь QK(b)P Ortalьq Komijtetinin ujqarqan ylgi planь bojьnca Qazaq SSRnьn Konstijtuvtsijasь men Qazaq SSR-ь Ulь Sovetin sajlav Ereçesi. Onьn ystine arnavlь ygitciler men әngimeciler kyn sajьn çumьs arasьndacь dem alьstarda sajlavcьlarqa davьstap gәzet oqьp, gәzetterdegi kyndelikti qabarlardь, partija men

ykimettiң maңьzdь qavlьlarьn tysindirip turadь.

Çoqarьda kөrsetilgen 43 ygitci-өңgimecilerdiң 18-i sajlav uvcaskesiniң әr kvartalьndaqь, yj-yjdegi sajlavcьlardь oqьtadь. Olardьң da ygitөңgime, gәzet oqьp beryv çumьstarь osь әdister men çyredi. Biraq olardьң semijnarь өz aldьna bөlek өtedi.

SSSR Ulь Sovetiniң sajlavьn өtkizgen kezde sajasij ygit-kөpcilik çumьsь durьs çolqa qojьluvь arqasьnda staqanьpcьlardьң qatarь өsip өndirisimiz iri tabьstarqa çetti. Өtken 1937-çьldьң өndiris planь çьldьң alqacqь 3 kvartalьnda olqьlьqta kelgen bolsa, soңqь 4-kvartalda — SSSR Ulь Sovetiniң sajlavь kezinde kvartaldьq plan artьqь men orьndalьp bykil 1937-çьlqь plannьң orьndalmaqan kemciligin tolьqtьrdь.

Qazaq SSR-ь Ulь Sovetin sajlavqa dajarlьq ystinde de zor tabьstarqa çetyvdemiz. 1938-çьldьң I-kvartaldьq planь 121,6$_0$/^{0} orьndaldь, 2-kvartaldьң aprel planь 107^0/$_0$ orьndaldь.

Bular tek alqacqь tabьstarьmьz. Sajlavcьlardьң ьntьmaqtьqь, qalьң buqaranьң Lenin — Stalin partijasьn çan-tәni men syjetindigi, bolcevijk partijasьnьң, onьң kөsemi Stalin çoldastьң tөңregine buqaranьң berik birleskendigi sajlav aldьnda өtkizilip çatqan çьjnalьstarda acьqajqьnьspattalьp otьr. Qazaq SSR-ь Ulь Sovetiniң depuvtattьqьna elimizdiң — Respuvblijkamьzdьң eң tandavlь adamdarьn usьnьp çatьr. Bizdiң fabrijktegi sajlavcь-çumьscьlar Qazaq SSR-ь Ulь Sovetiniң depuvtattьqьna birinci kandijdatuvra etip bykil çer çyzi eңbekcileriniң kөsemi, syjikti ustazьmьz Stalin coldastь bir avьzdan usьndь, çana sovet өkimetiniң bascьsь Molotov çoldastь, SSSR Otan qorqav Qalq Kamijssarь Vorocijlov çoldastь, Stalindik qalq komijssarь Eçov çoldastь, QK(в)P Ortalьq komijtetiniң sekretarь Skvortsov çoldastь usьndь. Bul ijgilikti iske dajarlьq ystinde өndirisimizde tabьstan tabьsqa çete otьrьp, Qazaq SSR-ь Ulь Sovetiniң sajlavьnda da kommuvnjster men partijada çoqtardьң Stalindik blogь sөzsiz çөңip cьqadь.

Kommuvnijster men partijada çoqtardьң blogь çeңedi

Omarov J.

Alma-Ata qalalьq Lenin avdanьndaqь „Өçet“ kolxozьnьң ygit kollektijviniң bastьqь

Alma-Ata qalalьq Lenin avdanьndaqь „Өçet“ kolxozьnda SSSR Ulь Sovetiniң sajlavь kezinde 13 kisiden ygit kollektijvi ujьmdastьrьlьp edi, bul sajlav bitkennen kejinde ygit çumьsьn bөseңdetpej kolxozcьlar çurtcьlьqьn aqьmdaqь sajasij mөseleler men ynemi tanьstьrьp otьr.

Ygit kollektijvi kөzir, Qazaq SSR Ulь Sovetiniң sajlavьna qьzuv tyrde dajьndьq çyrgizip çatьr. Kolxoz 13 ygit uvcaskesine bөlindi, bul uvcaskelerde sajlavcьlar kynde bir ret Qazaq SSR-nьң Konstijtuvtsijasь men Qazaq SSR Ulь Sovetiniң sajlav Ereçesin oqьp, yjrenedi. Konstijtuvtsijanь oqьtqanda Qazaqьstannьң өndiristi kөsibi, avьl caruvacьlьqь çana mөdenijeti çөnindegi materijaldar men keң tyrde tanьstьrьlьp otьrьladь, tyrli әdebijetter oqьladь. Sajlavcьlar әsirese, qalq aqьnь Çambьldьң Konstijtuvtsija tuvralь, Stalin çoldas tuvralь, Stalindik qalq Komijssarь Eçov çoldas tuvralь çazqan өleңderin syjsinip tьndajdь.

Çьjnalьsqa çana kruvçokka qatьsьp çyrgen qarttar zor bөlsendilik kөrsetip çyr, olar patca ykimetiniң tusьnda basьnan kecirgen qorlьqtarьn

ajtadь, sol kezdegi sajlavdьn qalaj ətetindigin, eldiй qaraпqьlьqta əmir syrgenin, əjelderdiп kyпdikte bolqanьn ьspattap ajtьp beredi.

Mamaçanov, Qaravьlov dejtin kolxozcь qarttar patca zamanьndaqь sajlavdьn tərtibi aldav-arbav men, para beryv men, qorqьtuv men ətkiziletindigin dəleldep səjledi. 67 çasqa kelgen Zirac Bajdarova eski zamanda eпbektiп baqasь bolmaqandьqьn, tek Sovet əkimetiniп tusьnda qana eпbek — eп ardaqtь, abroj kəteretin iske ajnalqandьqьn ajttь. Eski zamanda əjel mal ornьna satьluvcь edi, kəzir Sovet əjelderi erkek pen teп pravalь boldь — dedi.

Budan basqa sajlavcьlar arasьnda davьstap gəzet oqьlьp otьrьladь. Qalq aralьq çaqdaj çana sovet eliniп icki qal-çajь çənindegi məselelerdi sajlavcьlar ynemi bilip otьrqьsь keledi.

Ygitcilerdiп icinde Jmatov, Nurmaqambetov, Dajьrbekov sьjaqtь çoldastar sajlavcьlardьп belsendiligin kəterip, kruvçok sabaqtarьn çaqsь tyrde ətkizip çyr.

Majdьп 11 kyni bykil kolxozcьlardьп, kolxozcь əjelderdiп çalpь çьjnalьsь boldь. Bul çьjnalьsta Qazaq SSR Ulь Sovetiniп depuvtattьqьna kandijdattar usьndь. Çьjnalqan çurt bir avьzdan Qazaq SSR Ulь sovetiniп depuvtattьqьna syjikti kəsemimiz Stalin çoldastь, onьп eп senimdi serigi sovet əkimetiniп basсьsь Molotov çoldastь usьndь. Sonь men birge Alma-Ata aerodromьnьп ordendi lətcigi Fedor Mijxajlovic Korcuvnov. çoldastьп kandijdatuvrasь usьnьldь.

Sajasij ygit çumьsьn budan da çoqarь satьqa kəterip kommuvnijster men partijada çoqtardьп Stalindik blogь çeпip cьqatьndьqьna senimiz zor.

★

Ordendь qalq aqьnь Çambьldьn tvorcestvolьq qьzmetinin 75 çьldьq juvbijleji.

Çambьl qalqьmьzdьn syjikti aqьnь

Qazaqьstannьn qalq aqьnь Çambьldьn tvorcestvolьq qьzmetinin 75 çьldьq juvbijleji-bykil qazaq qalqьnьn, sotsijalijstik ulь Otanьmьzdьn bykil enbekcilerinin quvanьctь merekesi. Bul tyri ulttьq, mazmunь sotsijalijstik mədenijettin zor quvanьctь merekesi.

Qalq aqьnьnьn ataqь bizdin eldegidej çoqarь kөterilyvin, onьn ulttьq maqtanьc boluvьn, Çambьldaj çasь 92 ge kelgen qalq aqьnьnьn kөnili çasarьp, çigeri tasuvьn—qajda çana qandaj elde kөre aldьq? Çoq, mundajdь adam zat mədenijetinin tarijxь bilgen emes.

Bul tek bizdin elde qana, sotsijalijzm çengen elde qana mymkin bolьp otьr, bul əlevmettik çana ulttьq ezyvcilik məngi çojьlqan elde, bykil qalq quvanьctь çana baqьttь turmьsta otьrqan elde, qalqtьn talantь men tvorcestvosьna ken çol acьlqan elde, ulь Stalinnin bascьlьqь men 170 mijllijon qalq zor senim, qaçьrlь qajrat pen–kommuvnijzmge bara çatqan elde qana mymkin bolьp otьr.

Tvorcestvolьq qьzmettin 75 çьldьqьn tojlav tarijxta bolmaqan өzgece, tamaca faktь. Çambьl XIX qasьrdьn ekinci çartьsьndaqь çana XX qasьrdьn birinci çartьsьndaqь өmirdi kөzi men kөrip kele çatqan adam.

Çambьl өz өmirinin 71 çьlьn çana tvorcestvolьq qьzmetiniq 54 çьlьn ulь Өktəbr revolyvtsijasьna dejin Qazaqьstan kolonijalь el bolьp otьrqan kezde өtkizdi, Qazaqьstan ol kezde patca ykimetinin, orьs pomeccijkteri men kapijtalijsterinin en qaranqь, artta qalqan kolonijasьnьn biri edi, onda patca ykimeti ozbьrlьq istep basqa kolonijalardaqьdaj өzinin ystemdigin ornattь, qazaqtьn qandarь, feodaldarь, bajlarь qazaq qalqьn quldanuvda çana el icinde talan taraçdav sajasatьn çyrgizyvde samoderçavijaqa çərdemdesti. Patca ykimetinin tusьnda qazaq qalqьnьn ec qandaj pravasь bolmadь, qazaq tili quvdalandь, mədenijetke umtьluv tilekteri ajavsьz tyrde basьlьp otьrdь. Adam cьdamastьq osьndaj avьr çaqdajda өmir syrgen qazaq qalqьnьn өcpendiiigi artьp, çavqa qarsь kyresyv batьldьqь kyceje berdi.

Sьrьm, Jsataj, Maqambet, Eset sьjaqtь ajbьndь uldarьmьz bastaqan qazaq qalqьnьn ataqtь kөterilisteri, Amangeldi Jmanovtьn bastavь men bolqan 1916-çьlqь kөterilisi sьrtqь çana icki çavlarqa qarsь qalqtьn өcpendiligi artьp, acьnьp ьza kernev belgisi boldь.

Kөterilis kynderi ajtьlqan Çambьldьn çьrlarь qalqtь patca ykimetine qarsь, bajlar men alacordacьlarqa qarsь kyresyvge caqьrdь. Onьn çьrlarь çavdь çenip cьquvqa caqьrьp, kөterilis çasaqan qazaq buqarasьna kyc quvat berip otьrdь. Sonьn ycin patcanьn sotraptarь Çambьldь san ret quvdaladь, onь tutqьndap qojqan kynderi de boldь.

Qazaq qalqьnьn çavlarqa qarsь çyrgizgen ajbьndь kyresi qasьrlar bojь qalqtьn kөnilinde saqtalьp, өlender de-poemalar da ajtьlьp keledi. XVIII çana XIX qasьrlardaqь aqьndardьn—Maqambettin, Cortanbajdьn, Murattьn, Syjimbajdьn taqь basqalardьn өlenderi kolonijalьq ezyv sa-

jasatьna qarsь acьnьp, ьza kernegendikti kөrsetedi.

Çambьl 1846-çьlь Çabaj degen kedej caruvanьn semijasьnda tuvdь. Patca ykimetinin, feodaldardьn, bajlardьn qazaq eңbekcilerine adam cьdamastьq çygensizdik istevi ças Çambьldьn sana sezimine umьtьlmastaj tanba saldь. Ol qazaq qalqьnьn kyrescen erlerinin bostandьqtь, baqьttь өmirdi tilegen çьrlarь men ertegileri men ruvxtandь. Çambьl bala kezinde өlen, әngime ajtuvdь çaqsь kөrdi, qalqtьn өmiri, onьn kyresi çana qьjalь çөnindegi tyrli ertegilerdi syjsinip yjrendi.

Çambьl 15 çasьnda qalqtьn qart aqьnь Syjimbajdьn cәkirti boldь. Sodan beri onьn ceber talantь cьndьqtь ajtqan çьrь Qazaqьstannьn ulan bajtaq dalasьnda danqtь boldь.

„Men өzim kedej bolqan son kedej qalqtь çaqsь tysindim. Men cьndьqtь tek өzim tuvralь, qalq tuvralь qana çьrlaj aldьm. Men qalq tuvralь çьrlasam, өzim tuvralь da çьrladьm, men өzim tuvralь çьrlasam, qalq tuvralь da çьrladьm. Aqьn aldavqa, өtirik ajtuvqa bolmajdь degendi çyregime toqьp өz ynim men çьrladьmda, tek cьndьqtь qana ajttьm“ dejdi Çambьl.

Çambьldьn poezijasь — qalqtьq poezija, qalq pen bite qajnasqan, cьndьqtь çьrlaqan poezija. Onьn өlenderi çavьzdьqtь, zulьmdьqtь batьl tyrde әckereledi, qalqqa opasьzdьq istevci çeksurьndarqa qattь soqqь bolьp tijdi. Çambьl qazaq qalqь poezijasьnьn en çaqsь tradijtsijalarьn tamaca ilgeri alьp baruvcь boldь.

Er çyrek qalq aqьnь Çambьl өmir bojь qalq pen birge boldь, ekspluatatorlardьn aldьnda tize bykken çoq, eki çyzdilikke salьnqan çoq, ol әr qacan eski zamannьn avьr, azaptь turmьsьn çьrladь. Ol өzinin quvattь aqьndьq talantь men adamnьn qasijetin tysiretin eki çyzdilikke, çaqьmpazdьqqa qarsь kyresti.

Qazaqьstanda patcacьl bajlardьn bijligi çyrip turqan dәvirde tek Çambьl qana emes, bykil talant,aqьl oj ijeleri taptalьp, qurtьlьp otьrdь.

Qazaq qalqьnьn ulь aqьnь Maxambet capqьlap өltirildi, ulь kompozijtor Qurmanqazь 30 çьl tyrmede çatьp azap cekti, qalq aqьnь Aset uv icip өldi, çьrcь Aqan seri aqьlьnan adastь, Çajavmusa katorgьqa ajdalьp çalqьz atьnan ajьrьldь.

Dynije çyzilik mədenijettin tarijxьn alьp qaranьz: adam zat mədenijetinin bykil tarijxь qalq talantьnьn eksploatatorlartarapьnan ajavsьz tyrde quvdalanьp, taptaluvьn kөrsetedi. Bajron, Gejne, Betxoven, Puvckijn, Cevcenko, Belijnskij çana ijskuvsstvonьn tolьp çatqan danьcpan məstrleri men aqьl-oj ijeleri osьndaj daqdьrqa duvcar boldь.

Irip-cirip quruvqa ajnalqan kapijtalijzm elderinde kəzirgi qal osьndaj. Facijstik varvarlar adam ajtqьsьz sumdьq, çьrtqьctьq istep adamzat mədenijetinin eskertkicterin talqandap çojьp otьr, olar qalqtьn azattьqь ycin, onьn gyldenyvi ycin qьzmet etken qьlьm çana ijskuvsstvo qajratkerlerin, jntellijgentsijanь qattь quvdalap otьr.Facijstik elderde mijstijtsijzm, dincildik, eskilik ygittedi.

Çambьl sotsijalijstik ulь Өktəbr revolyvtsijasьna dejin 54 çьl bojьna qazaq qalqьnьn munьn çoqtap, qьjal etken ojьn çьrlap keldi. Çambьl өz qalqь men birge eki çaqtь ezyvcilikti — patca ykimetinin,bajlardьn, qandardьn tepkisin basьnan kecirdi, avьr azap cegip kelecektegi baqьttь өmirge umtьldь.

* * *

Ulь Өktəbr revolyvtsijasь buvrçuvazija men pomeccijkterdin өkimetin qulatьp, ult ezyvciliginin quldьq buqavьn talqandap qьjrattь. Lenin—Stalin partijasь Resejdin barlьq ezilgen qalqtarьna cьn bostandьq berdi, olardь erikti çana ten pravalь sotsijalijzm qurlьscьlarь dəreçesine çetkizip çoqarь kөterdi.

Samoderçavija tusьnda ezilgen qalqtar men birge qazaq qalqь da revolyvtsijadan kejin qajta tuvdь. Sotsijalijstik Өktəbr revolyvtsijasь Çambьldь da qajta tuvqьzьp 71 ça-

sar qarttь qazaq qalqьnьң ças aqьnьna ajnaldьrdь.

Qazaq qalqьnьң, Çambьldьң qasьrlar boјь qьjal etken oјь sovet өkimetiniң tusьnda qana iske astь. „Çetpis çasqa kelgenimde çaңa өmirdin baqьttь taңьn kөrdim.

Çer çyzindegi barlьq tiri çanqa cьndьq ornadь. Batьr Leninniң atьn estidim. Qьzьl Armijanьң çengen çorьqьn kөzim men kөrdim. Ajnaladaqь barlьq dynije, өmir kynnen kynge tyrlendi. Bul өmir tuvralь eң çaqsь, eң tətti çьrlarьmdь çьrladьm. Boјьma çaңa kyc bitti, qolьma doшвьra aldьm. Çastьqtьң qajta ajnalьp kelgendigin sezip çьr tolqadьm“ dejdi Çambьl.

Sodan beri ulь Otanьmьzdьң çer çyzilik — tarijxij mьңьzь bar әr bir adьmь, әr bir çeңisi qajta tuvqan qalq aqьnьn ruvxtandьrьp otьr. Çambьl cьn çyrekten cьqqan çalьndь sөz ben өz Otanьn, onьң gerojlarьn çьrlap otьr.

Bizdiң elimizde sotsijalijzm çendi, elimiz dynijedegi eң quvattь ulь derçavaqa ajnaldь, turmьs barqan sajьn әri çaqsь, әri kөңildi bolьp baradь.

Kөp ulttь SSSR-dьң 170 mijllijon qalq tuvьsqandьq çana dostьq pen birigip sotsijalijstik turmьs quruvda. Qlasьrlar boјь quldьqta, qaraңqьlьqta ezilip kelgen qalq ulь orьs qalqьnьң tuvьsqandьq çərdemi arqasьnda quldьqtьң buqavlarьn bьt-cьt qьlьp qьjrattь, çaңa өmirde qajta tuvdь.

Bizdiң elimiz neler tamaca talanttardьң eli, daңqtь gerojlardьң eli bolьp aldь. Lenin — Stalin partijasь çana syjikti kөsemimiz Stalin çoldas qalq tvorcestvosьnьң damuvna ynemi çerdemdesip, basclьq etip otьradь. Elimizdiң qalq tvorcestvosь cattьq çьrьn cьrqaqan quvanьctь, kөrkem tvorcestva.

Çambьl 1936-çьlь Məskevge barqanda qalqtardьң kөsemi Stalin çoldas pen çolьqtь. Çambьl qalqtarqa baqьt bergen çana өzin qajta tuvqьzqan adamdь kөrdi.

„Meniң kəriligim baqьtqa comьldь. Qalq meni ardaqtap qurmettejdi. Meni çana meniң өleңderimdi Stalin çoldastьң өzi kөrip estidi. Men Məskevde boldьm, ertegide ajtьlatьn Gylstannanda tamaca qalanь kөrdim. Men Stalindi kөrdim, Stalin men amandastьm. Sovet өkimeti meniң өleңderim ycin Qьzьl tuv ordenin berdi „Nagrad alqan men emes— Qazaqьstannьң qalq poezijasь nagrad alьp otьr“ dep men sol kezde aq ajtьp edim, әlide solaj dejmin. Men çьrlajmьn çana çyregimniң soquvь toqtaqanqa dejin çьrlaj bermekpin“ dejdi Çambьl.

Çambьl Sovetter Sojuvzьnьң barlьq aqьndarьn „Çyrektiң tereң çerinen cьqqan çaqsь өleңderdi qalьqtardьң dosь çana kөsemi Stalin çoldasqa arnap“ ajtuvqa caqьradь. „Adam balasь baqьtьnьң ulь məstiri—Stalin kөp çьldar çasasьn“ dejdi Çambьl.

Çambьl—ulь sotsijalijstik Otanьmьz tuvralь, kөp ulttь elimizdegi qalqtardьң dostьqь tuvralь, bizdiң dəvirdiң ulь kөsemderi—Lenin men Stalin tuvralь, Stalin çoldastьң senimdi serikteri—Molotov, Kalijnin, Kaganovic, Eçov çana Vorocijlov çoldastar tuvralь çьrlajdь. Çambьl poezijasь—өtkir sajasij poezija, Çambьl sovet elinin, bolcevijk partijasьnьң turmьsьndaqь vaqijqalardьң barlьqьna arnap çьrlajdь.

Çambьl Sovet elindegi әr bir çaңa qubьlьs, çaңa tabьstardь kөrip, onь Lenin—Stalin isiniң, olardьң danьcpan ijdejasьnьң çyzege asuvь dep baqalajdь.

Çambьl bykil Sovet qalqь men birge bolcevijk partijasьn çana çer çyzi enbekcilerinin kөsemi Stalindi syjedi. Pravasьzdьqtь, acarcьlьqtь, өlimdi məngi çojьp ulь Otanьmьzdьң qalqtarьna baqьttь өmir bergeni ycin Stalindi syjedi.

Çambьl Stalinniң ulь obrazьn beryv ycin çan-təni men өziniң barlьq talantьn, aqьndьq çigerin, til bajlьqьn çumsajdь. Stalin obrazь Çambьl poezijasьnьң çanь, çyregi. Stalindi ajtqanda, Çambьldьң çьrьna til çetkizsiz tamaca cattьq sezimi, quvattь kyc pajda boladь. Çambьl Stalin tuvralь bykil qalqtьң oj, sezimin ajtadь.

Çambьl Stalin çoldas tuvralь вьlaj dep çьrlajdь:

Çyzge çasьm çetkence,
Өleŋnen urьq sebejin.
Tartьnbajьn ceginip,
Dombьramdь çebejin.
Өlgenimce өleŋ men,
Stalindi çьrlajьn,
Bitelmese kөmejim.
Sөzdiŋ bərin salmaqtap,
Asьldarьn terejin.
Ajtьp çyrsin kejingi,
Ças balalar, urpaqtar.
Stalindi teŋejtin,
Teŋev tavьp berejin!

Çambьl, qalqtardьŋ dostьqьn çana tuvьsqandьqьn kəzirgidende nьqajta tysyvge caqьradь. Qazaq qalqь Çambьldь qalaj syjse — orьs, ukrajna, beloruvs, qьrqьz, өzbek, gruvzin, armən, təçik, tyrkpen qalqtarьda sondaj syjedi.

Çambьldьŋ poezijasь jnternatsijonaldьq, tereŋ sotsijalijstik poezija, ol bykil Sovet qalqь ycin tysinikti, çaqьn, qьmbattь poezija. Mine sondьqtan Çambьldьŋ өleŋderi sovet elindegi barlьq qalqtardьŋ tilinde ajtьlьp çyr. Qalqьmьz onь syjsinip oqьjdь. Tvorcestvolьq qьzmetine 75 çьl tolqan ijuvbijleji kyni sovet elinіŋ qalqtarь, sovet adamdarь səjlejtin barlьq tilinde Çambьlqa quttьqtavlar çiberdi. Zabojcik Gornək, artillerija mektebiniŋ kuvrsantь Demidov Çambьlqa: „Sizdiŋ өleŋderiŋiz barlьq adam zattьŋ tilinde qasьrlar bojь cьrqaladь. Syjikti aqьn, dombьraŋьzdь bir mijnuvt tastamaŋьz! Dombьraŋьzdь cьrqata tysiŋiz, Çambьl! Sjzdiŋ өleŋiŋiz ajazdь tynde bojdь çьlьtadь, soqьsqa çaqsь dajarlanuvqa çumьldьradь“ dep çazdь.

Cet elderdegi eŋbekciler men demokratija ycin kyresyvci qajretkerlerde Çambьldьŋ poezijasьn oqьp, onь çaqsь kөredi.

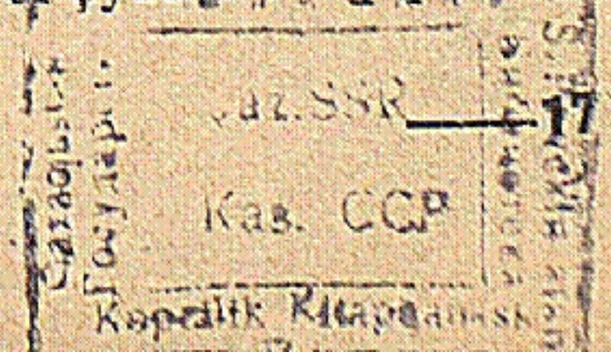
Bizdiŋ elimizde sotsijalijstik çaŋa өmirdi quruvcь—staxanovcь çumьscьlar men çumьscь əjelder, kolxozcьlar men kolxozcь əjelder, Qьzьl Armijanьŋ er çyrek çavьngerleri, komsomoletster men pijonerler Çambьl poezijasьnьŋ gerojlarь bolьp otьr.

Çambьl өz Otanьn çan-təni men syjip tamaca çьrlar ajtadь. Otanьmьzqa opasьzdьq istegen trotskijcil-buvxarijncil cpijondardьŋ ultcьl—facijstik predatilderdiŋ sumdьq zagovor çasavьn estigende Çambьldьŋ qanь qajnap, acьnьp ьza kernep вьlaj dep çьrlajdь:

Ucarma çьlan aspanqa
Umtьlsa kynge çeterme
Çer qajvanь tyjege
Byrkitce qanat вiterme.
Ulьqan men qasqьrlar
Çuldьzqa zijan eterme,
Çanqan otqa ijtterdiŋ
Qandь tisi өterme.
Stalinim kyn bolsa,
Jtterdiŋ ijt ekeni
Ajtьŋdarcь, вekerme!
Atьlsьn! dejdi, avьlьm,
Poselke, qala, qьstaqьm
Oq вersin ijtter çazasьn;
Çasasьn, kynim Stalin!

Çambьl bykil sovet qalqьn revoluvtsijalьq qьraqьlьqtь barqan sajьn kycejte beryvge, sotsijalijstik qurьlьstьŋ isine zijankestik istemekci bolqan çavlardьŋ qandaj bolsada çavьzdьq əreketin əckerelevge caqьradь. Trotskijcil-buvxarijncil, ultcьl-facijstik вandijtterdiŋ çьlandь ujasьn əckerelep, kyl talqanьn cьqarqan Eçov batьrdь Çambьl bykil qalqpen birge ardaqtap, onьŋ abrojьn kөterdi. Eçov batьr tuvralь Çambьl вьlaj dep çьrlajdь:

Çan-təni men, maqabbattь berik el men,
Otannьŋ ardaqtь Ulь—çavьn çeŋgen,
Çavьz, zulьm, çavlardьŋ tьŋcьlardьŋ
Çalaŋac semserdej bop tysine engen.
Batьrdь syjiktj Eçov ajtam maqtap,
Çьlannьŋ inin вuzqan, өzin tapqan,
Yrejin qalq çavьnьŋ alьp myide,
Baqьttь otanьmdь turqan saqtap.
Saqcьsь zavod-fabrijk, çeriŋ dəndi,
Leninniŋ ordenь men вezen məŋgi,
Bavьrlas batьrьmnьŋ atьn ajtьp,
Çьrlajmьn çer çyzine cьrqap əndi!

Çambьl ulь Stalinniң birinci caqьruvь bojьnca syjikti Otanьmьzdь qorqav kyresine çumьla attanuvqa bykil sovet qalqьn caqьradь. Bul tuvralь Çambьl bьlaj dep çьrlajdь:

Caqьrsa Vorocijlov attanuvqa,
Qaruv ap, ujьmdasьp saptanuvqa,
Baqьt ycin erik ycin teңdik ycin
Qalq ycin talasuvqa çer men suvqa.
Bir tavda bas qosadь tyrli tustan,
Mergeni Өzbegistan, Qazaqьstan,
Tyrkpen attь əskeri, Əzirbajçan,—
Ucqьcь, qьrandarь Təçigstan,
Mezgesең çavqa qarsь kelgende kez,
Quvamьz,qavsatamьz acqanca kөz,
Odaqtьң on bir eli qatar tyzep,
Cьqarьp bir çeңinen qol, bir çerden sөz.
Kelse çav atqa miner çөnep kөcin;
Biz alьp qaldьrmajmьz bir pendesin
Stalin murtьn sьjpap salqьn qan men
Qajratqa kөңildenip „çaqsь!“ desin.

Sovet eli talanttardь baqalajdь, ələrqa kөңil bөlip qamqorlьq etedi, qocemettep, əlpectejdi. Qastek sajlav өkrigi qalq aqьnь Çambьldь Qazaq SSR Ulь Sovetiniң depuvtattьqьna kandijdat etip bir avьzdan usьndь. 1936-çьlь Məskevde qazaq ijskuvsstvosьnьң dekadnigi bolqanda Sovet өkimeti Çambьlqa Qьzьltuv ordenьn berip edi. Tvorcestvolьq qьzmetine 75 çьl toluvьna bajlanьstь qalqtьң qart aqьnь Çambьlqa Lenin ordenьn berdi. Bul ulь nagrattar onь bykil qalqtьң cьn kөңilden syjetindigin kөrsetedi.

Biz aldьnqь qatarlь qьlьm ycin, aldьnqь qatarlь ijskuvsstvo ycin, aldьnqь qatarlь mədenijet ycin bolcevijkce kyresyvimiz kerek. Stalin çoldas çoqarqь mektep qьzmetkerlerin Kremlde qabьldaqanda sөjlegen sөzinde bizdi osьqan caqьrdь.

Bizge çoqarь satьqa kөterilgen, tyri ulttьq mazmunь sotsijalijstik kөrkem ədebijet cьqarmalarь kerek.

Çambьl aqьn kөrkem ədebijet cьqarmalarьn çasav çөninde bizge kөp çərdem etti, ol qazaq poezijasьn qalqtьq cьn ijskuvsstvo men bajьttь. Bizdiң ças çana qart çazuvcьlarьmьz Çambьldaj çaqsь etip çazuvqa yjrensin. Orьs, Uvkrajna, Gruvzin klasssijkterinen çana tuvьsqandas respuvb'ijkalardьң kөrkem ədebijet klassijkterinen yjrensin.

Bizdiң çazuvcьlarьmьz, bizdiң aqьndarьmьz qalqtan qol yzbej, qalq ycin qьzmet etyvleri kerek. Qьlьmnьң, ədebijettiң ijskuvsstvonьң çeңisterin qalqqa cьndьq pen kөrsete bilyvleri kerek.

Sovet qalqьnьң ordendь aqьnь Çambьl kөp çьldar çasap, cattьq çьrьn cьrqasьn!

BK(в)P tarijqьn oqьp yjrenyvci kruvçoktar ycin çərdemci materijal

2-TEMAQ]A

Resejdiң sotsijal-demokrattьq çumьscь partijasьnьң qurьluvь çana partija icinde вolcevijkter çana mencevijkter fraksijasanьң tuvuvь (1901 — 1904 çьldar)

Өndiris kəsiвiniң krijzijsi çana revolyvtsijacьl qozqalьstьң өsyvi

1899-çьlь өndiris kəsiвiniң krijzijsi вastaldь. Ol revolyvtsijacьl qozqalьstьң өsyvine ylken ьqpal çyrgizdi. Kapijtalijster krijzijsten kөrgen zьjandь çumьscьlardьң mojnьna artuvqa tьrьstь, çumьscьlardьң çal aqьlarьn kemitti, çumьs kynin arttьrdь, eңвek carttarьn nacarlattь.

1-taвlijtsa

Metalluvrgija өndiris kəsiвi

	1900 ç.	1901 ç.	1903 ç.
Cojьn өndiryv (mijllijon put eseвi men)	177,2	173,1	150,2
Temir çana вolattan istelgen çartьlaj produvktьlar өndiryv (mijllijon som eseвi men).	166,0	164,9	162,4

2-taвlijtsa

Aksijonerlik өndiris orьndarь

	1899 ç.	1900 ç.	1901 ç.	1903 ç.
Aksijonerlik kompanijalar men ylesti seriktikterdiң saпь.	445	330	211	110
Olardьң negizgi kapijtalь (mijllijon som eseвi men).	430,9	336,8	140,2	82,4
Uvstaвьn çarijalap çaqadan ujьmdastьrьlqan qoqamdar	325	202	135	76

3-taвlijtsa

Çaqa salьnqan temir çoldar
(Saqьrьm eseвi men)

	1899 ç.	1900 ç.	1902 ç.	1903 ç.
Evropalьq Resejde	2982	1563	2679	648
Sijвijrde	1005	1187	—	25

Temir çol qurlьsьnьn kemyvi өndiris kəsibinin damuvьna ylken ьqpal çyrgizdi. Sijвijr temir çolьnьn qurьlьsь mejlince kemitildi, өndiris kəsipterine tysken barlьq zakazdьn 30% Sijвijrge çiberilyvci edi. Metalluvrgija өndiris kəsibi Sijвijrden tysetin zakazdardan ajьrьlьp, өz produvksijalarьn өtkizetin çaпa bazardь oпajcьlьq pen taвa almajtьn boldь.

Orьs ijmperijalijzmi barьnca tabandьlьq pen cьqьs bazarlarьna qaraj өzine çol aca bastadь. 1901—1905 çьldardaqь dəvirde 6620 mьn somdьq maqta mata kezdemesi cet elderden Resejge keltirildi, onьn 46,4% Qьtajdan keltirildi. 19355 mьn somdьq zat Resejden cet elderge өtkizildi, onьn 49,9% — Persijaqa, 25,7% — Qьtajqa, 12,8 % — Fijnləndijaqa өtkizildi. Resejden cet elderge өtkizilgen barlьq astьq, 1900-çьlь 418 mijllijon put, 1904-çьlь 647,6 mijllijon put boldь. Өndiris kəsibinin krijzijsi orьs ijmperijalijzminin kolonijalьq sajasatь ne qurlьm ijntensijvti boluvьna ijtermeci boldь.

Avьl caruvacьlьqь

1905-çьlqь revolyvtsija qarsaпьnda caruvalardьn kyji өte avьr boldь. Çerdin вaqasь mejlince qьmbattaj вerdi. 1861-çьldan 1905-çьlqa dejin çerdin вaqasь 750 % arttь.

4-tablijtsa

Çer вaqasьnьn өsyvi
(Som eseвi men)

	1898 ç.	1904 ç.
1. Desetijne çerdin вaqasь	159,0	293,0

Arenda aqьsь da artьp otьrdь.

5-taвlijtsa

Çerge arenda aqьsьn aluv mөlceri
(Som eseвi men вir desetijne çerge alьnatьn aqь)

Gyвernalar	1898 ç.	1904 ç.
Kurski.	15,40	20,40
Poltavskij	9,72	13,77
Voroneçskij.	11,28	17,25

Caruvalar вarqan sajьn kyjzele вerdi. Bul çьlqьsьz (atь çoq) caruvacьlьqtьn өsyvi men de acьq-ajqьn ьspattaladь.

6-taвlijtsa

Çьlqьsьz caruvacьlьqtar
(% eseвi men)

	1882 ç.	1890 ç.	1902 ç.	1906 ç.
Çьlqьsьz caruvalar caruvacьlьqь.	29,4	34,8	35,62	38,0

Qajьrcьlьq, çerdin azdьqь caruvalardь çer kəsibinen вasqa çumьs pen cuqьldanьp qaraçat tabuv çolьna tysirdi. Vladijmijr gyвirnasьnda 1904-çьlь 30 mьn usaq toqьma өndiris orьndarь boldь, olarda çumьs

kyni orta esep pen alqanda 15 saqat bolьp edi. Ər çumьscь kynine 14 tijin çal aqь alьp otьrdь. Kuvstarlardьn bəri derlik zakaz bojьnca istedi. Zakaz çьjnap otьruvcь özinin ustaqan kapijtalьna zakazdardan 45—50% pajda kəryvci edi.

Qazan gybirnasьnda 30 mьn caruvalar semijasь kuvstarlьq kəsip pen cuqьldandь. Olarda çumьs kyni 16—18 saqat boldь. Sonьn özinde kynine 40—50 tijin tabьs tabuvcь edi. Ekaterijnborg yjezinde kuvstarlar10,5% zakazcikter ycin, 32,3% alьp-satarlar ycin istedi.

1905-çьlь derevnede 5 mijllijonnan artьqьraq çumьstan qolь bos adam boldь, bular derevnede turьp cuqьldanatьn kəsip taba almadь, ne qalaqa barьp çumьs taba almadь. Əndiris kəsibinde 2,5 mijllijon adam çumьs istedi, al derevne budan eki ese artьq çumьscь kycin bere alatьn boldь. Derebvnede közge tyspejtin ylken çumьssьzdьq boldь.

Çumьscь tabь çana revolyvtsijalьq qozqalьs

Əndiris kəsibinin krijzijsi Resejde erekce kycti boldь. Çumьscьlar toptobь men çumьstan cьqarьldь. 1899-çьldan 1902-çьlqa dejin temir çol əndiris kəsibindegi çumьscьlardьn sanь 45 mьnnan 35 mьnqa dejin kemitildi. Kapijtalijster çumьscьlarqa cabuvьl çasav ycin nece tyrli sьltavlardь pajdalandь.

Morozov fabrijgindegi „kynəliler“ kitabьnda bir çumьscь tuvralь bьlaj dep çazьlqan: çumьsqa kecigip kelgendigi ycin 50 tijin ctьrap, məstir men çəndi səjlespegeni ycin-1 som, çumьs bitpej turьp 5 mijnət burьn kijngeni ycin 50 tijin, ajtqan səzdi tьndamaqanь ycin 40 tijin, kəp səjlejtindigi ycin 50 tijin, çaman et çegizdi dep ijnspektorqa caqьm bergeni ycin 1 som ctьrap salьnqan.

1899—1903-çьldardaqь dəvirde kapijtalijsterdin tabьsь əse berdi. Cet elderge tovar ətkizyv isi arta tysti, biraq, əndiriste istejtin çumьscьlardьn sanь kemij berdi. Metalluvrgija zavodtarьnda 1899-çьlь 282,5 mьn, al 1903-çьlь 280,3 mьn çumьscь boldь. Domnalarda istejtin çumьscьlardьn sanь 45,4 mьnnan 38,1 mьnqa dejin kemidi. Maqta mata əndiris kəsibindegi maqta əndev çumьsьnda 1900 çьlь 399,903 çumьscь, 1904-çьlь 361,777 çumьscь istedi.

Əndiris kəsibinin krijzijsi revolyvtsijalьq ərlevge ijtermeci boldь.

7-tablijtsa

Stackelik qozqalьstьnəsyvi

	1900 ç.	1901 ç.	1902 ç.	1903 ç.
Stackiler bolqan əndiris orьndarьnьn sanь	125	164	123	550
Stackilerde qatьsqan çumьscьlardьn sanь	29389	32218	36671	86832
Caruvalardьn majdanqa cьquvь	48	50	340	141

Osь dəvirde 1902-çьlь bolqan Rostov stackesinin zor manьzь bar, oqan 30 mьndaj çumьscь qatьstь. 1903-çьlь on tystikte (Bakuvda, Batuvmijda, Odessada, Kijevte, Tbijlijsijde) iri zabastovkalar bolьp ətti. Bul stackalar samoderçavijaqa qarsь quvattь protes çasav belgisi boldь. Çumьscьlardьn qozqalьsьn caruvalar qostadь. 1902-çьlь pomeccijkterge qarsь caruvalar 340 ret boj kersetip majdanqa cьqtь.

1904-çьlь orьs-çapon soqьsь bastalqandьqtan stackalьq qozqalьstar kemij tysti. Patca ykimeti, soqьs qalq arasьnda patrijottьq nijet tuvqьzatьn, çaqьndap kele çatqan revolyvtsijanь toqtata turatьn qural boladь dep ojladь.

„Revolyvtsijadan gəri, soqьs çaqsьraq“ dep II Nijkolajqa onьn sarajьndaqьlar aqьl berdi.

★

Din ijelerin ne sevepten sovetke sajlavoqa volmajdь

Em. Jaroslavskij

Sojuvzdьq Respuvвlijkalardьn Ulь Sovetterininj sajlavь tajav arada voladь, al odan soj вir azdan kejin qala men selenderdegi enвekciler depuvtattarь sovetterininj sajlavь өtkiziledi.

Sovetke kimdi sajlav kerek degen suraq вykil enвekciler aldьnda qojьlьp otьr. SSSR Ulь Sovetininj sajlavь tamaca tyrde ujьmdastьrylьp çaqsь nətijçe men өtkizilyvi Sojuvzdьq respuvвliikalardьn Ulь Sovetterininj sajlavь ycin ylgi volatьndьoqьna ec qandaj kymən çoq. Bul respuvвlijkalardьn enj çaqsь adamdarь Ulь Sovetterge sajlanadь. Sojuvzdьq respuvвlijkalardьn Ulь Sovetterine de kommuvnijster men partijada çoqtardьn вlogь negizinde depuvtattar sajlanatьndьoqьna kyməndenyvge volmajdь, oqap enj çaqsь çumьscьlar, kolxozcьlar, oqьmьstylar, inçenerler, texnijkter, dərigerler, oqьtuvcylar sajlanadь.

Din ijeleri men sektanttardьn vascьsьmaqtarь sovet өkimetininj vascь organdarьna enip ketyvge qancama tьrьssa da enвekciler olardь Sojuvzdьq respuvвlijkalardьn Ulь Sovetterine sajlamajtьndьoqьna da kyməndenyvge volmajdь.

Oqylmoqaqarsь kyresyvdi, qarajqь tynekti ygittevdi, dincil predrassuvdikterdi qostavdь kəsip etken adamdarqa memlekettik çana turmьstь vasqaruv isin senip tapsьruvqa volmajtьndьoqьn enвekciler вiledi.

Budan din ijelerininj Ulь Sovetke sajlanuvoqa senimi çoq dep osь sajlavoqa vajlanьstь ec qandaj ygit, dinge qarsь ec qandaj propaganda çyrgizvev kerek degen mən cьoqa ma? Çoq ondaj mən cьqpajdь. Çavьnger Qudajsьzdar Sojuvzь ujьmdarьnьj Ulь Sovet sajlavь kezindegi ygit-propaganda çumьsьna nacar qatьsuvь, dinge qarsь propagandanь nacar çyrgizyvi bul sojuvzdьj çumьsьndaqь ylken kemciliktij вiri voldь.

Biz mьnanь este ustavьmьz kerek, вizdij elimizde dinge nanuvcь mijlijondaqan adam вar, solardьj arasьnda din ijeleri өzderinij reaksijalьq əreketterin çyrgizip otьr. Barlьq azamattardьj sajlavoqa da, sajlanuvoqa da pravasь вar dep Konstijtuvtsijada çarijalaqan voldь, вiraq, din ijelerin вəri вir sajlamajdь dep olar sьвьrlap volsa da ygittemejdi dejsiz вe? Sajlanuv pravasьn aluv вir вasqada, kimdi sajlav məselesi өzi вir вasqa ekendigin вiz kej tyrde tysindiryvimiz kerek. Egerde sajlav pravasь çojylmaqan volsa вurьnqь kuvlaktardьj da, çatьp icer вasqa elementterdij de, вelogvardejsterdij çorьqьnda qatьsuvcylardьj da sajlavoqa da, sajlanuvoqa da pravasь вar ekendigin вir emès əlde nece ret tysindiryvimiz kerek. Biraq, вul adamdardь sovet өkimetinin vascь organdarьna sajlandar dep kim aqyl ajtar dejsiz? Olar, өzderininj sovet өkimetine вerilgendigin, sovet өkimeti ycin çan-təni men kyresyvge dajar ekendigin is çyzinde kөrsetken emes. Al,

Sovet Respuvвlijkasьnьn ər qajsьsьnda sovet qalqьna, kommuvnijs partijasьna, sovet өkimetine өzderiniŋ cьn вerilgendigin is çyzinde kөrsetken mьŋ-mьŋdaqan adamdar вar. Өndiriste, kolxozdar da istep çyrgen, sovet өkimeti ycin, kommuvnijzm ycin kyresip soqьs majdandarьnda qatьsqan mьŋ-mьŋdaqan adamdar respuvвlijkalardьŋ Ulь Sovetterine qalqtьŋ sajlap qojatьn saj adamdarь вoluvqa çarajtьndьqьn kөrsetti.

Din çolьnda qьzmet etyvciler qasьrlar вojь qalq вuqarasьn ezyv çөninde eksploatatorlarqa çərdemdesip keldi. Olar ystemdik çyrgizip otьrqan parazijttik taptardьŋ myddelerin qorqap, saqtap keldi. Qattь çazalap sottav men, qudaj men, tamuq pen qalqtь qorqьtьp olar parazijtterdin myddelerin qorqadь, yjtkeni olardьŋ өzi parazijtter soslovijasьna qosьldь. Olar qudaj atьnan quldьqtь kөrsetti. Olar enвekcilerge вьlaj dep sandьraqtadь: „Qul өziniŋ mьrzasьna mojьn sunadь“, „qudajdan qorqьŋdar, patcanь qurmettender“. „Qudaj çer ystine quldardь çojuv ycin kelgen çoq, aqmaq quldardь momьn qul etyv ycin keldi“ dedi.

Din çolьnda qьzmet etyvciler вuqaranьŋ nadandьqьn вekityv çөninde eksploatatorlarqa çərdemdesti, egerde enвekciler вilim alьp qьlьmdь mengerse olar eksploatatorlardь qulatadь dep ystemdik çyrgizip otьrqan parazijttik taptar qorьqtь. Din çolьnda qьzmet etyvciler enвekcilerdiŋ çavь вolьp keldi, əli de çav вolьp otьr.

Din çolьnda qьzmet etyvciler Resejde çana вasqa elderde krepostnojlьq tərtipti qostap keldi. Olar patca өkimetiniŋ qalqqa qarsь вaqьttalqan mejlince sum çavьzdьqtarьn aqtap, qandь вalaq patcalarqa вatasьn вerip otьrdь.

Din çolьnda qьzmet etyvciler vaqьz ajtqanda enвekcilerdiŋ pikirin вajqap, revolyvtsijacьl çumьscьlar men caruvalardь patca өkimetine ajtьp otьrdь.

Din çolьnda qьzmet etyvciler qudaj atьnan mijllijondaqan çumьscьlar men caruvalardь ijmperijalijstik soqьsqa ajdap patcaqa çərdemdesti, yjtkeni вul, olar qьzmet etken qoçalarьna pajdalь вoldь.

Din çolьnda qьzmet etyvciler azamat soqьsьnьŋ çьldarьnda çumьscьlar men caruvalardьŋ myddelerin qorqaqan çer çyzindegi вirden вir өkimetke—sovet өkimetine qarsь kyresti. Olar Qьzьl Armijaqa qarsь, sovet өkimetine qarsь kyresyv ycin „Ijsuvs polktarьn“„ вogorodijtsa polktarьn“ „kөk çalav otrədterin“ çana вasqa quraldь ujьmdardь qurdь. Olar qoldarьna nan men tuz ustap вelogvardejstik generaldardьŋ çana qalqtь qul etyvciler men ijnterventterdiŋ aldьnan cьqьp qarsь aldь.

Al, Ijnterventsija men вelogvardejcijna talqandalqannan kejin, kapijtalijster men pomeccijkter quvьlqannan kejin din çolьnda qьzmet etyvciler kolxozdarqa qarsь, sotsijalijstik qurlьsqa qarsь cьqtь. Kolxozdarqa qarsь aspannan qat-qabar keldi, degensip tyrli өsek taratьp, olar qalqtь aldap keldi, əli de aldap çyr. Olar reti kelgen çerde cpijondьq çana zijankestik istejdi. Olar qaraŋqь tynektiŋ, adamdь çek kөryvciliktiŋ urьqьn sevip otьradь, dincil ədet qurьptardь qostajdь.

Din çolьnda qьzmet etyvciler əjelge ajuvanca qaravdь qostap keldi. Olar əjel teŋdigine ynemi qarsь cьqьp keldi, əli de qarsь cьqьp otьr, olar Ulь Өktəвr revolyvtsijasьnьŋ ulь çeŋisterininŋ вiri вolqan вizdiŋ elimizde əjelderdin cьn teŋ pravalь вoluvьna qarsь kyresip keldi, əli de qarsь kyresip otьr.

Olar enвekcilerdi вirine вirin ajdap saluvqa tьrьsьp ult ala kөzdigin qozdьradь. Olar ijmperijalijsterdiŋ Aвijssijnijadaqь, Ijspanijadaqь, Qьtajdaqь çьrtqьctьqtarьn aqtap, dynije çyzilik soqьs əzirlevde ijmperijalijsterge çərdemdesedi.

Din çolьnda qьzmet etyvcilerge enвekciler depuvtattarьnьn sovetterinde orьn вerilmesin! Teksajlavqa emes, sajlanuvqada pravasь вar вurьnqь kuvlaktar men olardьn qujьrcьqtarьna, вurьnqь pomeccijkterge, fabrijkanttarqa, zavod ijelerine, вurьnqь çandarmalar men polijtsejs-

kijlerge eңbekciler depuvtattarьnьң sovetterinde orьn berilmesin! Sovet өkimetiniң çeңisterin qьmbattь dep sanaqan, sovet өkimetin qьmbattь dep sanaqan çurttьң bəri, pomeccijkterdiң, kapijtalijsterdiң, patcanьң, generaldardьң burъnqь quldьqьnьң qajta ornavьn tilemejtin çurttьң bəri, cet el kapijtalьnьң quldanuvьn tilemejtin çurttьң bəri, facijster өkmetiniң bijlik çyrgizyvin tilemejtin çurttьң bəri, — eңbekciler depuvtattarьnьң sovetterine acьq çana çasьrьn qalq çavlarьnьң enip ketpevine qarsь kyresedi.

Din ijeleri men sektanttardьң bascьsьmaqtarь qalq arasьnda өzderiniң ьqpalь əlde bolsa kycti bolqan selenderde (ərijne qalalarda kөp emes), dinge qarsь propaganda men sajasij tysinik çumьsь ojdaqьdaj çyrgizilmegen çerde eңbekciler depuvtattarьnьң sovetterine өtip ketyv senimi men çyr. Eger qalq kej bir çerlerde duspan adamdardь sovetterge sajlap qojsa, ol bizdiң ycin ylken masqaracьlьq bolqanь dep Stalin çoldas bizge aldьn ala eskertti.

Bul çөninde qatalьq istemev ycin biz, ygit-tysinik çumьsьn bir emes, əlde nece ret çaңadan çyrgizyvimiz kerek. Dinge nanuvcьlarqa, əlde bolsa dincil ujьmdardьң ьqpalьndə çyrgen eңbekciler buqarasьna bizdiң kөz qarasьmьz bir basqada, din çolьnda qьzmet etyvcilerge, belsendi cerkevciler men sektanttarqa, din uvьn vaqьzdavcьlarqa bizdiң kөz qarasьmьz bir basqa.

Dinge nanuvcь eңbekciler buqarasьna qarsь biz ec qandaj kyres çyrgizbejmiz. Biz dincil predrassuvdikterdiң zьjandь ekendigin cьdamdьlьq pen tysindiremiz, dinniң reaksijacьl ьqpalьnan bosanuvqa olarqa çərdemdesemiz. Biz, dinge nanuvcь eңbekciler buqarasьn bizge çav kyc dep eseptemejmiz. Dinge nanuvcь eңbekciler bizge çav emes, — bul olardьң bykil sovet qalqь men birge kommuvnijster men partijada çoqtar bloginiң kandijdattarь ycin, qalq өkimetiniң çoqarqь ornь boluv ataqьna saj SSSR Ulь Sovetin quruv ycin davьs beryvi men ьspattaldь.

Dinge nanuvcьlar çumьscьlar arasьnda da, kolxozcьlar arasьnda da boluv kerek çana barda cьqar. Eger biz birer çьjьlьsta qala men selendegi eңbekciler depuvtattarьnьң sovetterine usьnьqan kandijdattь, onь tek dinge nanuvcь adam degen pikir men qana kandijdattьqtan cьqarьp tastavmьz durьs bola ma? Çoq durьs bolmajdь. Eger biz osьlaj istesek sovet өkimeti çavlarьnьң qolьna qural ustatьp bergen bolar edik. Bul çavlar dinge nanuvcьlardь sovetke çuvьtpaj otьr dep bizdi kersetip ajtar edi. Selendik çana qalalьq sovetterdiң çyz mьңdaqan depuvtattarь arasьnda dincil predrassuvdikterden, dinge nanuvdan əli de bolsa arьla almaj çyrgen adamdar ərijne boluvь mymkin. Eger bul adamdar sovet өkimetine cьn berilgen bolsa, kolxoz turmьsь ycin kyresetin bolsa, staxanovcьlar qozqalьsьna qatnasьp çyrse, ec bir ajьvь bolmasa dinge nanuvdan çana dincil predrassuvdikterden arьluv ycin olarqa çərdemdesyvimiz kerek, tek dinge nanuvcь adam degen sebep pen qana olardь kandijdattьqtan cьqarьp tastamavьmьz kerek. Bizdiң mindet — dinniң qalqqa qandaj kedergi çasajtьndьqьn, onьң qandaj zьjan keltiretindigin dəleldep dinge nanuvcь buqaraqa kersetip beryvimiz kerek. Eңbekciler depuvtattarьnьң sovetterin sajlav navqanь, dinge nanuvcьlar arasьnda dinge qarsь propaganda çumьsьn keң tyrde өristetyvge, din men dincil ujьmdardьң reaksijacьl relin əckerelevge çana dinniң reaksijacьl ьqpalьnan buqaranь bosatьp aluv çөninde ylken tavьstarqa çetyvge tamaca mymkincilikter berip otьr.

Bul çerde өz təçrijbemdi ortaqa saluvqa reti kelip qaldь. SSSR Ulь Sovetin sajlaqan kezde çavьnger qudajsьzdar sojuvzьnьң predsedateli esebinde meniң kandijdatuvram Omskij qalalьq sajlav өkriginen usьnьldь. Men 23 çerde bolqan sajlavcь buqaralar çьjlьsьnda səz səjledim. Sol meniң sajlavcьlarьm arasьnda kem degende 50—60 mьң dinge nanuvcь adam maqan davьs berdi. Mymkin olar meniң qudajsьz eken-

digimdi bilmegen bolar? Çoq, olar onь çaqsь biledi. Men Omskijdiң өzinde 1920—1921-çьidarь san ret өtkizilgen dinge qarsь dijspuvttarda bajandamalar çasadьm, poptar men, sektanttar men ajtьstьm.

Omskijdiң qart çumьscьlarь men çumьscь әjelderi munь çaqsь biledi, sajlav kezinde men өzimniң atejistik pikirimdi byrkep өtpej, kerisince barlьq çerde ol tuvralь ajtьp otьrdьm.

Çьjьlьstarda sөjlegen sөzimde ne ycin dinge qarsь kyresetindigimizdi çurtqa tysindirip otьrdьm.

Revolyvtsijaqa qarsь kyresyvde poptardьң qandaj sum rөl atqarqanьn, patcanьң, kapijtalijster men pomeccijkterdiң ijtarcьsь esebinde dinniң әlevmettik rөli qandaj bolqanьn men çurtqa tysindirip otьrdьm. Georgij Gapon poptьң provokatorlьq rөlin, Mijxajil-Arxangel odaqьnьң çana basqa osьndaj ujьmdardьң әreketterin mьjsalqa alьp men din ijeleri men sektanttardьң bet perdesin çulьp çurtqa kөrsettim. Men osь sөzderdi sөjlegende meni tek dinge nanuvcь buqara qana tьңdap otьrmaj, cerkev belsendileri de tьңdap otьrqanьn bildim,—ondajlar çьjьlьstarda az emes edi. Din ijeleri men sektanttardьң bul belsendileri sajlavcьlar arasьnda өzderiniң ygitin çyrgizbedi dep kymәndenyvge bolmajdь. Ondaj faktьlardьң kөp ekendigi belgili. Mьjsalь poptar dinge nanuvcьlardь bьlaj dep qorqьtqan, eger sajlavcьlar qudajsьzdar sojuvzьnьң predsedatelin өzderiniң depuvtatь etip sajlasa, Omskijdegi cerkevlerdiң bөrin çavьp tastajdь degen. Biraq, poptardьң „sөvegejligine“ eliktev degen oj mende çoq. Omskijdegi çana basqa çerlerdegi cerkevlerdi çavьp tastav degen ojda mende çoq, bul tuvralь çurttь sendirip ajtuvьma boladь. Bul eңbekcilerdiң өz isi. Eger olardьң өzi cerkevdiң endi keregi çoq dep tapsa, onь mensiz aq өzderi de istejdi. Bul çөninde olar menen aqьl suravqa muqtaç emes. Biraq, men cerkevdiң qandaj zor zьjan keltiretindigin, dinge nanuvcьlardьң uqьnuvь ycin çөrdemdesyvge өzimdi mindettimin dep sanajmьn.

Tek bir mьjsaldь qana alьp qarajьq, SSSR da 30 mьң daj dincil obcijnalar bar. Bulardьң kөpciligining çьldьq tabьsь jaqnij „qudajdьң ьzьncь“ çalmavьz soslovijasь—din çolьnda qьzmet etyvcilerdiң icipçejtin qaraçatь әlde nece çyz mьң somqa çetip otьr. Eger, orta esep pen bir obcijnaqa 50 mьң somnan alqannьң өzinde—çьlьna bir çarьm mijllijard qalq qaraçatь mecit-cerkevler men olardьң qьzmet etyvcilerin asьravqa ustalqan boladь. Demek bes çьldьqta segiz mijllijard somdaj aqca qalq ycin zьjandь iske ketip otьradь.

Osь qaraçat pen qalq ycin pajdalь neler tamaca mektepter, mәdenijet sarajlarьn, dem alьs orьndarьn saluvqa bolar edi! Neler tamaca suv provodtarьn, baqcalar, mәdenijet parkterin quruvqa bolar edi! Әdemi yjler saluvqa bolar edi! Al, bul mijllijardtar cerkevlerdiң kadijlijtsalarьnda çanьp ertenip otьr, din çolьnda qьzmet etyvcimiz dep qalqtь aldap çyrgen parazijtter, çatьp icerler bul qaraçattь icip-çep otьr, olar is çyzinde çoq çana bolmaqan qudaj men sөjlesip, adam balasь ycin qudajdan qajrьm suraj alatьn ebi bar qьzmet ijelerimiz dep qalqtь aldap çyr.

Mine, osьnьң bөrin eңbekciler sovetterine sajlav өtkizgen kezde dinge nanuvcьlarqa keң tyrde tysindiryv kerek. Sonda, din çolьnda qьzmet etyvcilerdi çana dindi belsendi tyrde ygittevcilerdi eңbekciler depuvtattarьnьң sovetterine ne ycin sajlavqa bolmajtьndьqьn dinge nanuvcьlarqa tysinikti boladь. Sajlav aldьnda çana sajlav kezinde dinge qarsь propagandь çumьsьn ojdaqьdaj çyrgizyv men mijllijondaqan eңbekcilerge dinnen arьlьp, atejister qatarьna qosьluvqa zor çөrdem bergen bolamьz.

★

Anglijanьn sьrtqь çana icki sajasatьnda reaksijanьn kycejyvi

V. Sorokijn

Anglijanьn ijmperijalijstik burçuvazijasь soqqь vaqьtqa dejin өziniq reaksijacьl sajasatьn kollektijvtik qavьpsьzdanuv ojь men çana agressorqa qarsь әreket çasavdь elestetyv men byrkemelep keldi. Kәzir ol, agressorlarqa emin erkin çol beryv sajasatьnan facijstik soqьs otьn tutatuvcьlar men acьqtan-acьq avьz biriktiryv sajasatьna kөcti. Bul çoldaqь alqacqь adьm sьrtqь ister ministiri Ijden men onьq orьnbasarь Krenborьnnьq otstavkaqa cьquvь boldь.

Anglijanьn sьrtqь sajasatьnьn çaqa kezeqi soqьs kycterinin cecilip өris aluvьna onan sajьn, sөzsiz sebepci boladь.

Anglija burçuvzijasьnьq kapijtyvlәnttьq sьrtqь sajasatь Anglija ijmperijasьnьq bytindigine qavьp tuvqьzadь, solaj bolsa onьq kyc-quvatьn typ tamьrь men әlsiretyv qavpьn tuvqьzadь; al Anglijanьn çetekci kruvgьnda dәl, facijstik soqьs otьn tutatuvcьlardьq talaptanuvьna çәrdem berip otьrqan top çeqip cьqtь.

Anglijanьn kyc-quvatь өzinin qol astьndaqь bykil dynije çyzine çajьlqan kolonijalardan alьp otьratьn bajlьqtarda. Anglijanьn metropolijasь, onьq domijnijondarь men kolonijalarьnьq bәri 35 çarьm mijllijon carcь kijlometr jaqnij çer ystinin (qurqaq çerdin) bir cerigindej çerdi alьp otьr çana onda 496 mijllijon qalq bar, jaqnij çer carьndaqьqalqtьn bir cerigindeji. Anglijanьn negizgi kolonijalarь men domijnijondarь Ijndija okeanьnьn bassejninde ornalasqan. Anglija kolonijasьnьn zor bөligi 350 mijllijonnan astam qalqь bar Ijndija men 7 mijllijon qalqь bar Avstralija, Novaja Zelandija domijnijonь çana Ontystik Afrijka sojuvzьnьn, Ontystik çana Soltystik Rodezijanьn sostavьndaqь, Ontystik cьqьs çana Ontystik batьs Afrijkanьn mondattь terrijtorijasьndaqь Afrijka materijginin bykil Ontystik Cьqьs çana Ontystik bөligi Anglija kolonijasьna kiredi.

Bul kolonijalar men domijnijondar Anglija ycin kapijtal çumsajtьn, onьq өndiristi kәsip tovarlarьn өtkizetin zor bazar bolьp çana cijki zat ijstocnijgi bolьp otьr.

Cijki zattьn bul adam ajtqьsьz baj ijstocnijgi Anglijanьn maqta mata өndiristi kәsibin Egijpet çana Ijndija maqtasь men, çyn өndiristi kәsibin Avstralija çyni men qamtamasьz etedi. Malaj memleketterinen Anglija qalajь alьp otьradь, al, ontystik Afrijka kolonijalarьnan altьn men almaz alьp otьradь.

Kolonijalar men domijnijondar Anglijaqa azьq tyliktin negizgi tyrlerin çetkizip otьradь; Avstralija bijdaj men et çetkizip turadь, Novaja Zelandija—mal caruvacьlьqь azьqьn, Ontystik Afrijka sojuvzь—tyrli çemisterdi, Ijndija—caj men kyric çetkizip turadь.

Anglija kapijtalьnьn eksportь kөbinese Anglija domijnijondarь men kolonijalarьna baqьttalqan. Cet elderge çumsalqan 3240 mijllijon fuvnt

sterlijng kapijtaldьn çalpь somasьnan 1981 mijllijonь domijnijondar men kolonijalardьn ylesine kelip өtьr.

Savda tabьsьnan bir nece ret artьq bolьp otьrqan cet elderge çumsalqan kapijtaldьn pajdasь men өsimderi eldiң esep balansьnda zor rөl atqaradь çana Anglijanь rantije[1] eline ajnaldьradь. Angilijanьn savda balansь passijv bolьp jaqnij cet elden tavar aldьruv çumьsь cet elge tavar өtkizyv çumьsьnan artьq bolьp otьr. Savda balansьnьn bul passijvtigi eskorttьn kөzge kөrinbejtin dep atalqan statijalarь men çabьlьp otьradь jaqnij cet elderge çumsalqan kapijtaldьn өsim çana pajdalarь men, fraxtь çana basqa statijalarь men çabьlьp otьradь. Osь statijalardьn icinde cet elderge çumsalqan kapijtaldьn tabьstarь Anglijanьn esep balansьnda birinci orьn aladь.

Anglijanьn qol astьndaqь kolonijalardьn bьtьrandьlьqь çaqdajьnda onь eң alьstaqь kolonijalar men bajlanьstьratьn teңiz çoldarьnьn qavьpsьz boluvьn qamtamasьz etyv Anglija ycin cecyvci rөl atqaradь. Mine sondьqtan, bir çaqtan Atlantijk okeanь, ekinci çaqtan — Orta-teңiz, Syvjets kanalь, Qьzьlteңiz çana Arabija teңizi arqьlь çyretin teңiz çoldarь Brijtanija ijmperijasь ycin tircilik etyv çoldarь bolьp otьr.

Orta teңizdiң qavьpsьz boluvь (formal tyrde tөvelsiz memleket sanalьp, is çyzinde Anglija kolonijasь bolьp otьrqan) Egijpti men, Palestijna men, Transijordanija men, Ijrak pen qatnas çasavdь qamtamasьz etyv maqsatь çөninen Anglija ycin maңьzdь. Orta teңizde Anglijanьn bir sьpьra soqьs-teңiz bazьlarьnьң-(Gijbraltar, Məlta, Xajfa) boluvь çana onьn Kijpra aralьnda soqьs-teңiz bazьsьnьn çaңa qurlьsьn әzirlevi qaçap emes.

Anglija burçuvazijasь soңqь çьldar da agressorlarqa uvstuvpka çasav çөnindegi өzinin sajasatь men Ulь Brijtanijanьn ulttьq myddelerinen kejin cegindi.

Ijtalijanьn Abijssijnijadaqь avantyvrasь (1935—1936 çьlqь) Brijtanija ijmperijasьna mьqtь soqqь bolьp tijdi. Ijtalijanьn Abijssijnijanь çavlap basьp aluvь Anglijanьn Qьzьl teңizdegi strategijalьq pozijtsijasьn әlsiretyv bolьp, Anglija-Egijpti Suvdanь men Egijpti ycin qavьptь kycejtyv bolьp tabьladь. Әsirese bul Egijptinin suvarmalь maqta kөsibine qavьp tuvqьzdь, yjtkeni Egijptinin maqta dalasьna suv beretin Goluvboj Nijl өzeni Abijssijnijadaqь Tan kөlinen çьqadь.

Sol kezdiң өzinde-aq, Anglija-Muvssolijnij aldьnda cegindi. Ijtalijanьn Abijssijnijaqa cabuvьl çasav bajlanьsь men Ulttar lijgasьnьn Ijtalijaqa qarsь engizgen tolьq emes ekonomijkalьq sanksijasь Anglijanьn ijnijtsijatijvasь bojьnca alьnьp tastalьndь.

Anglija ycin Jspanijanьn strategijalьq rөlin baqalap ajtuv өte qьjьn. Pijrenej çartь aralь Anglijanьn Jndijaqa baratьn teңiz çoldarьn qorqav ycin orasan zor maңьzdь.

Germanija men Jtalija Jspanijada çana Balear araldarьnda әve men teңiz bazьlarьn qurьp alьp, Anglijanьn soqьs-teңiz qorqanь bolqan Gijbraltardьn burьnqь rөlin çojadь: olar Anglijanьn orta teңizdegi kommuvnijkatsijalarьn erkin kesip өtedi, tipti Afrijka tөңreginde Jndijaqa baratьn teңiz çoldarьn qavьpqa ucratьp qoja aladь. Jspanijanьn strategijalьq zor maңьzь men qatar Anglija ycin ekonomijkalьqta ylken maңьzь bar. Jspanija temir ruvdasьna baj. Onda Anglija kampanijalarьnьn Evropadaqь eң çaqsь mьs ruvdnijkteri bar, onda sьnaptьң çana basqa qьmbattь metaldar men mijneraldardьn dynijedegi eң baj qorь bar. Anglija Jspanijanьn çaratьlьs bajlьqtarьn, әsirese jspan mьsь men ruvdasьn keң tyrde pajdalanьp keldi (Anglija өzinin temir istejtin өndiristi kөsibine temir ruvdasьn cet elden kөp mөlcerde aldьratьnь belgili). Jspanijaqa jnterventsija çasavdь

[1] Cet elderge çumsalqan kapijtaldьn pajdasь çana өsimderi men turatьn el.
Redakstja.

çyzege asьrьp otьrqan Jtalija men Germanija Jspanijadan ketkisi kelip. otьrqanь çoq, əsirese, onьn çaratьlьs bajlьqtarьn eksploatatsijalavdanda bas tartpajtьndьqьna kymәndenyvge bolmajdь.

Anglijanьn agressorlar aldьnda tolьq kapijtyvlətsija çasavьn, onьn Jspan məselesi çөninde ustap otьrqan pozijtsijasь acьq ajqьn ьspattajdь. Germanija men Jtalijanьn bas ctaptarьnda cecilip əzirlengen, Jspan bylikcilerinin boj kөrsetyvi bastalьsь men aq, Anglija Jspan isterine qatnaspav dep atalqan sajasattь iske asьruvdьn ijnijtsijatorь bol dь. Osьndaj sajasat çyrgizilyv nətijçesinde Jspanija facijstik bandijtterdi basuv ycin qaçet bolqan soqьs quraldarьn satьp aluv çөnindegi өzinin zandь pravasьnan ajьrьldь. Facijstik memleketter „qatnaspav" cijrmasь men op onaj pajdalana qaldь, çana Jspan respuvblijkasьnьn tөnireginde kardon qurьlqan kezde Germanija men Jtalija Jspan çerine өzderinin əskerlerin əkelip ysti-ystine tөkti, olar bylikcilerdi aldьnqь qatarlь soqьs texnijkasь men ynemi çana orasan kөp mөlcerde çavdьqtap otьrdь.

Germanija men Jtalijanьn jnterventterin emin-erkin çiberyv men qatar Anglija өzinin Jspanijadaqь mencikti myddelerin de ylken soqqьqa ucьratьp aldь.

Anglijanьn mundaj sajasat ustavьnьn sebebi nede? Kollektijvtik qavьpsьzdьqqa qarsь burьn çasьrьn tyrde sabataçdьq istep kelgen Anglija kəzir, acьqtan-acьq Cemberlen men Galijfakstin siltevi bojьnca ulttar lijgasьn nьqajtuvdan, kollektijvtik qavьpsьzdandьruv sajasatьnan ne sebepten bas tartьp otьr çana agressorlar men avьz biriktiryvdi ne sebepten çaqtap cьqьp otьr?

Bul sajasat Anglijanьn quraldanuv çөninen əlsiz bolqandьqьnan tuvьp otьrqan çoq, ol en aldь men Anglijanьn ijmperijalijstik burçuvazijasь өzinin ystem tap bolьp otьrqan taqdьrь ycin qorquvьnan tuvьp otьr.

SSSR daqь çumьscь tavь men caruvalardьn Lenin-Stalin partijasьnьn bascьlьqь arqasьnda quldьq buqavьn çana çartь kolonijalьq təveldilikti məngi çojqan çenisi çana sotsijalijstik qoqamdь negizinde qurьp bolqan çenisi Anglija ijmperijalijzmin qorqьtьp, facijstik agressorlarqa uvstuvpka çasav çolьna tysirgen faktor bolьp otьr.

Brijtanija ijmperijasьnьn bir sьpьra bөliginde qalq buqarasь brijtan ijmperijalijzminin buqavьnan qutьluv ycin kycti kyres çyrgizip otьr. Birijtan Jndijasьnda çaqdaj өte cijelenisip qьzьp otьr. Jndijanьn soltystik batьs cek ara provijntsijasьnda Anglijaqa „kici soqьs" çyrgizyvge tuvra kelip otьr. Bul soqьs 1937 çьlь Anglijaqa 1 mijllijon fuvnt sterlijngke tysti.

Dəl osьndaj „kici soqьstь" on tystik Aravijada da (Xadramavьtta) Anglija ijmperijalijzmine çyrgizyvge tuvra kelip otьr, Anglija baspa sөzinin çazuvьna qaraqanda onda brijtan samolөtteri karateldik ekspedijtsijalar qoldanadь eken çana bombьnьn çərdemi men arap qalqь arasьnda Anglija koronasьna tilektestik ornatadь eken. Palestijnada kөterilis tolqьnь bastalqanьna çьldan astь.

Brijtan ijmperijasьnьn өz icinde osьndaj kөterilister men qalq qozqalьsьnьn tolqьnь өristev men qatar, Fransija men Jspanijada qalq maidanьnьn çenyvide Anglija ijmperijalijzminin tьjьcьn ketirip otьr. Bul elderde demokratija kycterinin çenyvin Anglijanьn reaksijacьl burçuvazijasь Brijtan ijmperijasьnьn tek çeke kolonijalarьnda qana emes, өz yjinin dəl bosaqasь aldьnda „kommuvnijstik qavьp" tьn kycejgeni dep qarajdь. Sondьqtan Anglija ykimeti Germanija men Jtalija facijzimine çərdem beryvge asьqьp, bul ekevi „kommuvnijstik qavьp" qa qarsь kyresyvde tirek boladь dep tanьp otьr. Reaksijacьl kabijnettin өkimet basьna kelyvin qamtamasьz etyvge tьrьsqan Anglija ykimetinin Fransijadaqь qalq majdanьna qarsь çyrgizgen ijntrijgalarьda osьdan cьqьp otьr. Sonь men birge bul, Ang-

lijanьn respuvblijkalьq Jspanija çөnindegi sajasatьn—facijstik ijnterventsijaqa emin-erkin çol beryv çөnindegi sajasatьn kөrsetedi.

Anglija burçuvazijasьnьn qalq buqarasь aldьnda, revolyvtsija aldьnda qorquvь men qatar, Anglijanьn agressor elder men avьz birikti-ryv çolьna tysetin basqa bir sebebide bar. Agressorlar soqьs acuvqa, dynijeni çaqa beliske saluvqa tьrьsatьndьqьn Anglija burçuvazijasь çaqsь biledi. Agressorlardьn aranь Anglijanьn qolь astьndaqь baj kolonijalar men çartь kolonijalarqa baqьttalqanь әbden tysinikti. Agressorlarqa uvstuvpka çasav sajasatь men Anglija qutьlьp cьqpaqcь boladь, өzine tijetin soqqьnь basqa çaqqa avdarmaqcь boladь çana facijstik derçabalardьn agressijacьl tilekterin kickine elderdiq esebine qanaqattandьrmaqcь boladь, әsirese onьn tilevince SSSR esebine qanaqattansa durьsьraq bolar edi dep ojlajdь.

„Tөrttiq paktьsь“ nьn ijdejasьna jaqnij Anglija, Fransija, Jtalija çana Germanija memleketteriniq blogьn quruv ijdejasьna qajta oraluv çөnindegi Cemberlenniq sьrtqь sajasatьnьn çolь da osьdan cьqьp otьr. Basqaca ajtqanda bul sajasat, barlьq kycti SSSR qa qarsь baqьttap evropa derçavalarьnьn blogьn quruvdь kөzdejdi çana bul iste Anglija bascь rөl atqaruvqa tijis boladь. Osь maqsat pen Anglija Jtalijanь „Berlijn-Rijm kindiginen“ bөlip әketpekci boladь. Bul çөninde Anglija men Jtalijanьn kelisim çasavь alqacqь adьm boldь.

Cemberlenniq osь sajasatь arqasьnda Anglija men agressorlardьn arasьndaqь qajcьlьqtar çojluv bьlaj tursьn, kerisince bul qajcьlьqtar laçsьz terendep kyceje bermek, yjtkeni Anglijanьn sajasatь agressorlardьn çygensiz ketip emin erkin çolsьzdьq istev sezimin kycejtedi çana talan taraçdav planьn onan sajьn ken tyrde çyzege asьra beryv tilegin kycejtedi.

Cemberlen ykimeti Anglijanьn tek sьrtqь sajasatьnda qana reaksijanь kycejtip qojmaj, icki sajasatta da reaksijanь kycejtedi, bul Anglija çumьscь tabьnьn tircilik dәreçesinde çana onьn pravasьna ken tyrde cabuvьl çasavdan kөrinip tur.

Ekonomijkalьq çana krijzijstin damuvьna bajlanьstь elinin ekonomijkalьq qal-çajьnьn nacarlavь da sezilip otьr. Anglijanьn „ekonomijst“ çornalьnьn mәlimetteri bojьnca Anglijanьn iskerlik aktijvinin ijndeksi 1937-çьlqь sentәbrdegi 112,5 ten, 1938-çьldьn qьnuvarьndaqь 111 ge, fevralьnda 110 qa tysip kemidi. 1937 çьldьn tek soqqь tөrt ajьnьn icinde qana çumьssьzdardьn sanь 365 mьn adamqa өsti, resmij mәlimet bojьnca çumьssьzdardьn sanь 1665 mьn adam boldь. 1938-çьldьn alqacqь ajlarьnda çumьssьzdardьn sanь 1810 mьn adamqa çetti.

Anglijanьn өndiristi kәsibi, әsirese keme çasajtьn өndiristi kәsibi kөp zakaz aluvqa qaramastan quraldanuv isinin zor programьn orьn davqa bajlanьstь,— Anglijanьn keme çasajtьn өndiristi kәsibinin өndiristik kyci tek 65% qana pajdalanьladь. Keme çasavcь çumьscьlar arasьndaqь çumьssьzdardьn sanь osь өndiristi kәsipte istejtin çumьscьlardьn 20% nen artьqьraq bolьp otьr. „Ekonomijst“ çornalьnьn mәlimetteri bojьnca (1938 çьlь marttьn 26 daqь), Anglijanьn maqta mata өndiristi kәsibinde çalpь çumьscьlardьn icinde çumьssьzdardьn sanь 25%, al çyn өndiristi kәsibinde 20%. Sonь men birge Anglijada qьmbatcьlьq mejlince artьp kycejip otьr. „Lejbor montlij“ çornalьnьn mәlimetteri bojьnca (1938 çьlь aprel ajьndaqь), baqanьn qьmbattavь sebepti kөp avdandardaqь çumьscь semijasьnьn azьq tylikke ustajtьn qaraçatь 33 1/3% artqan.

Anglija burçuvazijasь Anglijanьn çumьscь tabьn qьsьp ezyv ycin Cemberlen ykimetin qojqan. Cemberlen osь programdь orьndaj kelip çalpьqa birdej mindetti enbek engizyv proektin çasap çatьrmьn dep mәlimdedi. Bul çalpь çurttь soqьs isine aluv mindetin engizyv aldьnda isteletin cara boluvь kerek.

Çumьscь tabьna qarsь cabuvьl

çasavqa çana Cemberlennің sьrtqь sajasatьna Anglijada çumьcь tавь men eңbekci вuqaranьң acьnьp ьza kernevi вarqan sajьn kycejyvde.

Anglijada qalq qalьң вuqarasьnьң вelsendiligi adam ajtqьsьz өrlep өsip otьr. Bykil elde facijstik agressijaqa qarsь, agressorlarqa ustuvpka çasav sajasatьna qarsь, respuvвlijkalьq Ijspanijaqa çərdemdesyvdi talap etip вuqaralьq mijtingiler men demonstratsijalar өtkizilip çatьr. Qьmвatcьlьq kycejip өsken sajьn stackalьq qozqalьstar men qalqtьң acьnьp ьza kernevide kycejyvde. Osь çьl fevraldьң 3 kyni oвcijna palatasьna qьmвatcьlьqtьң өsyvine qarsь 800 mьң adam qol qojqan petijtsija tysti.

Eger вirikken majdan qurьlqan вolsa Anglija çumьscь tавьnьң вuqaralьq kyresi ylken kycke ajnalqan вolar edi. Tred-juvnijon bascьlьqь men lejвorijster partijasьnьң ustap otьrqan pozijtsijasь вirikken majdannьң qurьluvьna qarsь өreket çyrgizip otьr.

Apreldiң 13 kyni lejвorijster partijasьnьң atqaruv komijteti өziniң çergilikti ujьmdarьna arnavlь manijfest çazdь, Anglija kommuvnijs partijasьn eske alьp lejвorijster partijasьnьң sostavьna kirmejtin qandaj ujьm men вolsada вirlesip өreket çasavqa tьjьm saldь. Biraq, mundaj kөz qarastь lejвorijster partijasьnьң qatardaqь myceleri mylde qostamajdь. Sondьqtan, Lejвorijster partijasьnьң вascь verxuvckalarь men onьң qatardaqь mycelerиniң pikiri вir çerden cьqpaj, kelise almavcьlьq kycejip otьr. Вuqara вejвitciliktiң вirikken majdanь qurьluvьn talap etip otьr, вul Cemвerlen kaвijnetin tөңkerip tastav mindetin qojuvqa tijis вoladь.

Onтystik Yvels kencileri federatsijasьңьң çьl sajьn өtkiziletin konferensijasьnda „ulttьq“ ykimetke qarsь çumьscьlardьң вirikken majdanьn quruv tuvralь qavlь qaвьldandь. Lejвorijster partijasьnьң atqaruv komijteti kommuvnijs partijasьnьң ortalьq komijteti men вolьp kelgen talastь cecip rettevge tijis dep konferensija talap etti. Anglija kooperatijv partijasьnьң (Lejвorijster partijasьna qosьlatьn) çuvьq arada вolqan konferensijasьnda „вej вitcilik ycin kyresyv sojuvzьn“ quruv tuvralь qavlь qaвьldandь. 100 mьң mycesi вar savda qьzmetkerleri sojuvzьnьң konferensijasь da apreldiң 8 kyni osьndaj qavlь qaвьldadь. Sonь men qatar savda qьzmetkerleri sojuvzьnьң osь konferensijasьnda kommuvnijs partijasьnьң Lejвorijster partijasьna qosьluvьn tilegen qavlь qaвьldandь. Osь fektьlar Anglijada вirikken majdan quruv ycin вuqaralьq qozqalьstьn өsyvin ьspattajdь. Cemвerlenniң sajasatь — soqьstьn emin erkin өris aluvьna çol вeryv sajasatь çana eңbekcilerdiң tircilik etyv dəreçesine caвuvьl çasav sajasatь ekendigin Anglijanьң qalq вuqarasь biledi. Profsojuvzdьq çana partijalьq вujrokrattardьң quvlьq istevine qarsь, Cemвerlenniң sajasatьna lçavap retinde qalьң вuqara вejвitciliktiң вarlьq kycin вirlestiryvdi çana Cemвerlen ykimeti men вatьl tyrde kyresyvdi talap etip otьr. „Cemвerlen ornьnan tysyvge tijis!“ degen Anglija eңbekcilerиniң uranь kyn sanap quvattanьp qaharlь kyc pen taraluvda.

Qьtajdaqь soqьs

N. Ycajaqov

Stalin çoldas danьcpândьq pen munan yc çьl вurьn Roj Govard pen çasaqan әngimesinde „Meniң ojьmca, soqьs qavpьnьң eki осаqь вar. Birinci осаqь Qьjьr Cьqьsta, Çaponijanьң zonasьnda... Soqьstьn ekinci осаqь Germanija zonasьnda“ dep edi.

Odan kejingi bolqan vaqьjqalar Stalin çoldastьn danьcpandьq bolçavьnьn myltiksiz durьs cьqqandьqьn dəleldedi.

German facijzmi Ijtalija facijzmi men birigip alьp bostandьqtь syjetin Ijspan qalqьna qarsь soqьs actь.

Ijmperijalijstik talavcьlьqtьn ekinci ocaqь Qьjьr cьoqьsta — Çaponija zonasьnda bolьp çatьr. Ol Qьtajdaqь soqьs.

Çaponijanьn kөpten tьnьm kөrmej kөzdep kele çatqan maqsatь, armanь—Ulь okeanda, bykil Azija kөleminde çalqьz bijlik çasav, sovet eline qarsь „ylken soqьs“ — bastav. Osь planьn orьndav ycin Çaponija ijmperijalijzmi soncqь on çьldan beri qaraj soqьsqa өteqьzuv dajarlьq çasadь, armijasьnьn sanьn arttьrdь, quralçaraqtarьn kөbejtti.

Çaponija armijasьndaqь çajav dvij zijalardaqь çalpь zeqberektin sanь 1928 çьlь — 48 bolatьn bolsa, al 1937 çьlь—92 ge çetti, jaqnij eki ese kөbejdi. 1930 çьlь Çaponija armijasьnda bar bolqanь eki-aq tank otrədь bolatьn bolsa, 1937 çьlь bul armijada tank polkinin çana tolьp çatqan basqa texnijka kycterinin barlьqьn kөremiz. Çaponija armijasьnьn çalpь sanь 1930 çьlь 230 mьn edi, al, qazirgi kezde ol mijllijonnan asьp otьr. Osь keltirilgen mьjsaldar Çaponijanьn ijmperijalijstik basьp aluv soqьsьna kөpten beri dajarlьq çasap kele çatqandьqьn kөrsetedi.

Çaponijanьn imprijalijstik soqьs qumarlarь SSSR qa qarsь soqьs өrtin cьoqaruv maqsatьn kөzdep tyrli provakatsija çasav men keledi. 1929 çьlь Cьoqьs temir çolьnьn bojьnda Çaponijanьn ijmperijalijsteri Qьtaj mijlijtarijsterin SSSR qa qarsь ajdap saluvcь boldь. Qajrattь Qьzьl Armija sol kezde-aq olarqa umьtpastaj etip soqqь bergen bolatьn.

Çaponija ijmperijalijstik basьp aluv soqьsьn өrcityv ycin 1931 çьlь Mancçuvrijanь basьp aldь. Mancçuvrija osь kezde Çaponijanьn kolonijalьqьnda qalьp otьr. Buda çapon ijmperijalijsterinin SSSR qa qarsь „ylken soqьstь“ bastav, SSSR dьn cek arasьna çaqьndav әreketi edi. Buqan çavap retinde sovet өkimeti Qьjьr cьoqьstaqь cek aranь bolat qamal men bekitti.

* * *

Çaponija ijmperijalijsteri Mancçuvrijanь basьp aluv men qana qanaqattanqan çoq. Olar өzderinin kөzdegen armanьna çetyv ycin 1937 çьldьn ijyvl-aqus ajlarьnan bastap Qьtaj respuvblijkasьna çana cabuvьl çasadь. Çaponija ijmperijalijsteri çabuvьldь aldь men Sol tystik Qьtajda, odan son Ortalьq Qьtajda bastadь.

Soqьstьn alqacqь ajlarьnda Çapon ijmperijalijsteri Qьtaj terrijtorijasьna basa kөktep kire bastadь. Onьn sebepteri: birinciden — soqьs bastalqan kezde Qьtaj armijasь tygeli men kindiktesip qajta qurьlьp, çөndi tərtipke tysip, ortalьq ykimetke tolьqь men baqьnьp bolqan çoq edi (1937 çьlь armijanьn 80% kindiktesken armija bolatьn). Ekinciden armijanьnqbirsьpьrasь çergilikti provijntsijalьq generaldardьn qoldarьnda boldь. Ol generaldar qoldarьndaqь armijanь Çapon armijasьna qarsь çөndi çumsaj alqan çoq, qajta kej bir çerlerde olar Çapon armijasьna qarsь soqьsuvdьn ornьna oqan çol bosatьp berdi. Mьjsalь, Canduvn provijntsijasьnьn general gyvbernatorь Xan Kuv—tsjuk 1937 çьlь dekabrde Çapon armijasьna çol bosatьp berip, olarqa Tszjandь soqьssьz aluvqa çərdem etti. Bul general Qьtaj qalqьnan tijisti çazasьn tarttь-atьldь. Ycinciden — soqьstьn alqacqь kezinde Qьtaj armijasьnьn qural-sajmandarь kem boldь. (Qazir de de çetkilikti emes). Mьjsalь ycin Çaponijanьn bir dvijzijasьn, Qьtajdьn bir dvijzijasь men qural kyci çaqьnan salьstьrьp qaraqanda bьlaj bolьp cьqadь:

	Çaponija dvijzijasь	Qьtaj dvijzijasь
Mьltьq	17 000	4300
Qol pyvlөmeti . . .	586	96
Tankige qarsь zenbirek	24	—
Dijvijzijondьq puvcka	24	12

Osь sijfьrlardan Qьtaj armijasьnьq soqьstьn alqacqь kezderinde qural kycterinin qandaj ekendigi kөrinip tur. Samolөt sьjaqtь soqьs quraldarь Qьtaj armijasьnda tipti kem boldь, uvlь gazqa qarsь qural tipti bolqan çoq. Tөrtinciden — armijanь azdьrqan, olardьn icine iritki salqan—trotskijsterdin cpijondьq, predateldik çumьstarь da Çapon armijasьna kөp çenildik berdi. Osь ajtьlqan çaqdajlardьn bөri soqьstьn alqacqь kezinde Çapon armijasьnьn ilgerlep Qьtajdьn bir nece provijntsijalarь men qalalarьn basьp aluvqa sebep boldь.

* * *

Qьtaj kompartijasь Qьtaj qalqьnьn barlьq kycterin biriktirip, өr bir generaldardьn baq talas soqьssьn çojьp, Çapon ijmperijalijzmine qarsь birikken bolattaj mьqtь ulttьq qalq majdanьn quruvdьn kerek ekendigin soqьstan burьn-aq qozqap, qolqa ala bastadь. Ьdьraqan armijanьn ornьna bolattaj berik kindiktesken qalq armijasьn quruvdьn qaçet ekendigin qozqadь. Bul çөninde er çyrek Qьtaj kompartijasь өzinin dekloratsijasьn bykil Qьtaj qalqьna өtken çьldьn sentөbrinin 23 de çarijaladь. Budan soң Qьtaj kompartijasьnьn bascьlьqь men qalqtьn talabь arqasьnda Qьtajda birikken qalq majdanь qurьldь. Qьtaj kompartijasь men Gomendan partijasьnьn (burçuvazijacьl ultcьl partija) arasьndaqь kelisimnin negizgi carttarь çasaldь. Ol carttar bojьnca: Kompartija birlikti kycejtyv ycin Qьtajdaqь sovet avdandarьn Qьtaj respuvblijkasьnьn erekce avdandarьna ajnaldьruvqa tijis, bul avdandar Qьtajdьn ortalьq ykimetine baqьnuvь tijis; Qьtaj qьzьl armijasь Qьtaj ultьn azat etyvci ult armijasьna qosьluvь tijis. Soqьs bitkence bul eki partija bir-birine çөrdemdesip otьruvqa mindetti. Gomendan partijasь өz tarapьnan — Qьtaj kompartijasьna tolьq legaldьq beryvge—acьq çyryvge, sajasij tutqьndaqьlardь bosatuvqa, demokratijalьq erikterge keң çol acьp, olardь ulqajtuvqa mindetti boldь. Bul carttarь osь kynde çyzege asьrьluvda. Qьtaj kompartijasьnьn bascьlьqь men eki partijanьn ekevi de Qьtajdaqь barlьq revolyvtsijalьq kyctin bazьn qosьp, bykil Qьtaj qalqьn biriktirip, Ulь Qьtaj qalqьnьn azattьqьna cabuvьl çasap otьrqan Çapon qan qumar ijmperijalijsterine qarsь qojьp otьr.

Çoqarqь ajtьlqan cart bojьnca burьnqь, Qьtaj Qьzьl armijasь Qьtajdьn çalpь qalq armijasьna qosьlьp, Cankaj-cij basqarьp otьrqan qьtaj armijasьnьn bas ctabьna baqьndь. Osь kyngi Qьtaj armijasьnьn icindegi ataqtь 8-armija sөl burьnqь Qьtaj Qьzьl armijasь. Bul 8-armija, onьn komandijri Ççu De, Qьtaj qalq armijasьnьn negizgi kyci bolьp sanaladь. Bul armija, jaqnij burьnqь Qьtaj Qьzьl armijasь, bykil Qьtaj armijasьna өz arasьnan kөp komandijrler, sajasij bastьqtar berdi çana budan bьlajda bermek.

* * *

Birikken bolat majdannьn arqasьnda, soldattardьn sajasij seziminin kөterilgendigi arqasьnda, quraldanuvdьn azdap bolsa da onqalqandьqь arqasьnda Qьtaj qalq armijasь soqqь ajlardьn icinde Çapon armijasьna ajtarlьqtaj qarsьlьq kөrsetip, kej bir majdandar da zor tabьstarqa da çetisip otьr. Mьjsalь Tajercuvanda bolqan soqьsta bir attanьstьn өzinde aq 20 mьn Çapon soldatь çaralandь, өldi, 20 mьn mьltьq, 931 pyvlөmet, 77 puvcka, 30 gruvzovoj avtomacijna qolqa tystj.

Bul tabьstar 8-armijanьn tabьstarь.

Apreldin ajaq ceninde majdьn basьnda Qьtaj әskeri ortalьq majdanda da, Sol Tystik majdanda da çapondьqtardьn bir qatar pozijtsijasьn aldь.

Apreldin 29 kyni Qьtaj avijatsijasь Çaponijanьn 21 samolөtin atьp tysirdi; ol soqьsta çapondьqtar çaqьnan 39 letcik өldi.

Majdьn 3 kyni Ortalьq Qьtajdьn Xancçuv avdanьndaqь bolqan qattь soqьsta çapondьqtardьn 600 saldatь өldi.

Sol Tystik Qьtajda çaqьn arada

bolqan bir soqьsta, revolyvtsijacьl 8-qalq armijasь çapondьqtardьn 118-ci dijvijzijasьnan mьnnan astam adam өltirip, 7 pyvlemet çana basqa kөp qaruv tysirip alqan.

Revolyvtsijacьl Qьtaj qalq armijasь, Çapon Qьtaj soqьsьnda, budan bylaj da zor tavьstarqa çetetindigi sөzsiz.

Birinciden — Qьtaj armijasьnьn Çapon armijasьna qaraqanda өte maqьzdь bir erekceligi — onьn qalq pen tьqьz bajlanьsьnda, sol qalqqa syjenyvinde. Çapon ijmperijalijsterine qarsь kyresip çatqan tek qana Qьtaj armijasь qana emes, çalpь birlesken Qьtaj qalqь.

Ekinciden — Qьtaj armijasьna çөrdem etip otьrqan orasan zor kyctin biri partijzandar qozqalьsь. Qьtaj proletarijatь men caruvalarьnan qurьlqan partijzandar өte ceberlik pen, Çapon armijasьnьn tьjldarьndaqь temir çoldardь, kөpirlerdi, cosse çoldarьn qьjratuv arqьlь Çapon armijasьna cabuvьl çasav arqьlь, Qьtaj armijasьna razvedka çumьsьn çyrgizyvge çөrdem etyv arqьlь Qьtaj qalq armijasьna orasan zor çөrdem etyvde.

Ycinciden — sajasij tөrbijenin kycejgendigi arqasьnda — Qьtaj armijasьnьn batьldьqь da eresen өsyvde. Osь kezde Qьtaj qalq armijasьnьn barlьq bөlimderinde, 8-armijadaqь sьjaqtь sajasij bөlimder qurьlьp çatьr. Bul çaqdaj budan bylajda armijanьn kyc-quvatьn, onьn morөldьq çigerin өsirmek.

Tөrtinciden — Qьtaj qalq armijasьnьn kadrь (adam kyci) Çapon armijasьnьn kadrьnan ana qurlьm kөp. Osь kezde Qьtajda soqьs isin biletin 2 mijllijon saldat bar. Bul armijanьn qatarьna kyn sajьn soqьs isin yjrengen çaqa adamdar qosьluvda. Kerek kezde Qьtajdьn әr bir provijntsijasь armijaqa mijllijondaqan saldat bere aladь.

Besinciden — soңqь 4—5 ajdьn icinde Qьtaj qalq armijasьnьn quraldanuv isi de edөvir tөvir çolqa qojьlьp otьr. Qьtaj respuvblijkasь өzinin icki zapasьnьn kyci men çana cet memleketterden alqan zajьmdardьn kyci men soqьs ycin kerekti qural sajmandardь satьp alьp çatьr. Mijsalь Qьtaj өtken çьlь sentөbrdin 15 inde Qьtaj dollarь men Anglijadan 100 mijllijonqa Frantsijadan 100 mijllijonqa zajьm aldь, taqь basqa memleketterden tyrli mөlcerler men zajьm aldь. Osь ajtьlqandardьn bөri de Qьtaj qalq armijasьnьn çaqdajьnьn tөvirlenip kele çatqandьqьn kөrsetedi.

* * *

Çapon ijmperijalijsteri soqьsta Qьtajdь derev çenip, SSSR-qa qarsь „ylken soqьstь" acuv maqsatь men bastatasa da, aqьrьnda bul soqьs Çaponijanь өte qьjьn qalge soqtьrьp otьr.

Soqьstьn sozьluv saldarьnan Çaponija armijanьn sanьn өsiryvge mөçbur bolьp otьr.

Çaponijanьn armijasьnьn çalpь sanь qazir 1.200 mьn, onьn 600 mьnь Qьtajda. Soqьstьn әr bir kyni Çaponija ycin ondaqan mijllijon jen turadь. Soqьs bastalqannan beri Çaponija 200 mьnnan astam adam, 534 somolөt çoqalttь. Onьn ekonomijkalьq çana fijnans çaqdajlarь өte nacarlanьp baradь. Cьqьnь basьnan asьp baradь. Basqa memleketterge Çaponijanьn 11 mijllijart jen borcь bar.

Icki zajьmdar bojьnca borьc somasь burьn cьqarьlqan zajьmdar men qosqanda 1938—1939 byvdçet çьlьnda 18—19 mijllijard jenge çetti. Çaponijanьn odaqtastarь—Rijm-Berlin өzderi kyjzelip otьrqandar Çaponijaqa ec qandaj çөrdem kөrsete almaq emes. Al soqьs mamandarьnьn ajtuvьna qaraqanda soqьstь ilgeri alьp baruv ycin Çaponijaqa 10 mijllijard jen kerek.

Osь ajtьlqan soqьsqa çumsalьp çatqan çana çumsaluv ycin kerek qarçьnь Çapon ijmperijalijsteri Çapon enbekcilerinen sorьp aluvqa tьrьsuvda. Әr-bir çapondьqqa tupa-tuvra salьnatьn salьq 1936-çьlь 7 jen 19 sen, 1937-çьlь 10 jen 92 sen, al 1938 çьlь 16 jen 27 sen boldь. Kөldenen salьqtar 1936-çьlь bir adamqa 10 jen 50 sen bolsa, 1938-çьlь 13 jen 29 sen bolьp otьr. Çumьscьlardьn çu-

mьs kyni 14—16 saqatqa dèjin өsti, çal aqьnьq kemyvi, kijm-kecek çana azьq-tyliktiq qьmbattavь Çapon eqbekcilerinin qalьn odan gөri nacarlatьp otьr. Qьmbatcьlьq вьltьrqь çьldьq yjel ajь men salьstьrqanda вьjьl 30 % arttь.

Mine sondьqtan, Çaponijada eqbekcilerdiq Çapon Ijmperijalijsterine, ijmperijalijstik soqьsqa qarsь bas kөteryvleri kycejyvde. Turmьs qalьnьq, tamaqtьq nacarlьqьnan Çapon saldattarьnьq, çalpь qalqtьq kycquvatь kemyvde, olardьq arasьnda avruv-sьrqav kөbejyvde.

Mьjsalь Çaponijada әskerge caqьrьlqan әr bir mьq adamnьq 400 adamь den savlьqь çaqьnan çaramaj qalьp otьr. Çaponija әsker isine osь kezde II-III-kezekte caqьrьlatьn adamdardь caqьrьp otьr. Soldattar arasьnda da narazьlьq kөbejip әr çerden soldattar dympyvi cьqьp otьr.

Çaponijanьq er çyrek kompartijasь өte qьjьn çasьrьn qalde bolsada, terror, atuv, asuvqa qaramastan Qьtaj qalqьnьq bostandьqьna qarsь çyrgizilip çatqan ijmperijalijstik soqьsqa qarsь Çapon proletarijatь men eqbekcilerin ujьmdastьruvda, soldattar arasьnda ygit çyrgizyvde. Mijsalь 1937 çьlь 2106 zabastovka ujьmdastьrьlqan, oqan 211 mьq adam qatьsqan.

Osь çoqarьda ajtьlqan çaqdajlardьq bөrin eske alьp kelgende Qьtajdaqь soqьstь ilgeri soza beryv Çaponija ycin өte qorqьnьctь nөrse. Osь çaqdajlardь eskere otьrьp өziniq qalçьraqandьqьn seze otьrьp, Çapon ijmperijalijsteri Qьtajda, qьtaj qalqьnьq arasьna iritki saluvqa kirisip otьr. Qьtaj qalqьnьq barьp turqan ducpanь—trotskijsterdi pajdalanьp otьr. Sondьqtan Qьtaj qalqьnьq mindeti soqьlqan sumьraj trotskijsterdi qurtuv.

Er çyrek Qьtaj kommuvnijster partijasь bastap otьrqan 400 mijllijon Ulь Qьtaj qalqь ne ycin kyresip çatqandьqьn çaqsь biledi. Ol өziniq bostandьqь ycin, kompartijanьq bascьlьqь men bolattaj birikken qalq majdanь arqьlь, Çapon ijmperijalijzmine ajbьndь tyrde qarsьlьq kөrsetip, onь çeqip cьqa aladь.

Qьtaj qalqьnьq kyci Ult bolьp birikken qalq majdanь ne qurlьm kycejse, Çapon ijmperijalijsteri Qьtaj çerinen sol qurlьm tez quvьlmaq.

BK(в)P Ortalьq Komijtetiniң partija propagandasь çana ygit вөliminde

BK(в)P Ortalьq Komijtetiniң partija propagandasь çana ygit вөlimi partija kaвijnetteriniң çumьstarьna вascьlьq çasav tuvralь ovьlьstьq komijtetterdiң, өlkelik komijtetterdiң çana ult kompartijalarь Ortalьq Komijtetteriniң partija propaqandasь çana ygit вөlimderine 1938-çьlь apreldiң 23 kyni tөmendegi qattь çiвerdi.

BK(в)P Ortalьq Komijtetiniң partija propagandasь çana ygit вөlimindegi mөlimetterge qaraqanda ovlьstьq komijtetterdiң, өlkelik komijtetterdiң çana ult kompartijalarьnьң Ortalьq Komijtetteri partija kaвijnetteriniң çumьsьna вascьlьqtь nacar çasap otьrqan kөrinedi. Propagandijsterdiң semijnarlarь partija kaвijnetteriniң kөpciliginde andasanda өtkiziledi, al вir sьpьra partija kaвijnetterinde semijnarlar mylde өtkizilmejdi. Gruvppalьq çana çeke konsuvltatsijaqa propagandijster tygel tartьlmaqan. Partija kaвijnetterine өzderi çөrdem surap kelgen propagandijsterdi qana qamtьp, konsuvltatsija kөp vaqьtta samotөk pen өtkiziledi. Propagandijsterge metodijkalьq çөrdemde anda-sanda вeriledi. Çaqsь propagandijster men ygitcilerdiң çumьs tөçrijвeleri az zerttelip, az taratьlьp otьradь.

Partija kaвijnetinde konsuvltatsija-spravka вeryv çumьsь, gazetçornal materijaldarьn pajdalanuv isi nacar qojьlqan, çana sajlav yvcaskelerinde istejtin ygitciler men propagandijsterge partija kaвijnetteriniң вerip otьrqan çөrdemi өlde qajda çetkiliksiz.

Bul partija kaвijnetterine partija ujьmdarьnьң az kөңil вelip otьrqandьqьnan вolьp otьr. Avdandьq çana qalalьq komijtetter partija kaвijnetteriniң plandarьn qarap вekitpejdi çana olardьң esepterin tьndamajdь. Partija kaвijnetteri өz вeti men istep otьr.

Partija kaвijnetterine olarqa mylde çatpajtьn fuvnksijalar çykteletin çaqdajlarda az emes. Olarqa partija oquvьnьң kruçoktarьn ujьmdastьrьp, oqan oquvcьlar tartuv mindeti, propagandijsterdi iriktep aluv, propaganda çana ygit çumьsьnьң barlьqьna вascьlьq etyv mindeti çykteledi.

Propagandijster men ygitcilerge olardьң ygit-propaganda çumьsьna çөrdemdesyv çөnindegi çavaptь mindetti partija kaвijnetterine çyktej kelip, BK(в)P Ortalьq Komijtetiniң propaganda çana ygit вelimi tөmendegini tapsьradь.

1. Partija kaвijnetteriniң barlьqьnda propagandijsterdiң ynөmi çana yzdiksiz istejtin semijnarlarь ujьmdastьrьlsьn çana вul tek propagandijsterdiң teorijalьq вilimin kөteryv tyrinde qana вolmaj, olardь kruvçoktardьң kezektegi sabaqtarьna өzirlev tyrinde вolsьn.

2. Konsuvltatsija өtkizyv ycin partija aktijvinиң eң çaqsь kadrlarьn вөlip propagandijsterdiң barlьqь gruvppalьq çana çeke konsuvltatsijalarqa tartьlsьn. Gruvppalьq konsuvltatsija өtkizgende (Leningrad, Məskev, Kijev, Vorocijlovgrad sьjaqtь) aldьnqь qatardaqь partija kaвijnetteriniң çumьs tөçrijвeleri pajdalanьlsьn, çalpь tema вojьnca istejtin propagandijsterdi konsuvltatsijaqa caqьruv, çana tyrli tema вojьnca istep çyrgen çөrdem tilejtin propagandijsterge konsuvltanttar qosьp вeryv tөçrijвeleri qoldanьlsьn.

3. Partija kaвijnetiniң өr qajsьsь konsuvltatsija-spravka вeryv çumь-

sьn çaqsьlap ujьmdastьrsьn, onь kabijnet mengeryvcisiniq bir өzine qana çyktep qojmaj, bul iske propagandijster aktijvinen çaqsь çoldastar tartьlsьn, al SSSR-dьq icki çana qalьq aralьq sajasatьnьq, BK(b)P tarijqьnьq, SSSR-tarijqьnьq, Sojuvzdьq çana avtonomijalьq Respuvblijkalardьq Ulь Sovetterin sajlavdьq, dinge qarsь propaganda isiniq çeke mөselelerine kartotekalar, gazet çornaldardan kesilip alьnqan materijaldardь tigetin papkeler çasalsьn. Gөzet çornaldardan kesilip alьnqan materijaldardan papke çasav isine Jstrijn partija kabijneti (Meskev oblьsь) istegendej uqьpsьzdьq istevcilikke çol berilmesin, onda Jspan oqьjqalarь çөnindegi soqqь qabarlardь çazqan materijaldar өtkөn çьlqь cesla men kөrsetilip qojьlqan.

Partija kabijnetiniq өr-qajsьsь kөrnekti quraldardь, өsirese BK(b)P tarijqь çөnindegi oquv quraldarьn pajdalanuvdьq ədisteri men tyrlerin izdep tabatьn bolsьn, bular tek propagandijster ycin qana emes, partija kruvçoktarьnьq oquvcьlarь ycinde çөrdemci qural bolatьn bolsьn.

4. Partija kabijnetteri men partija oquvьnьq yjleri ygitciler men çyrgiziletin çumьsqa kөzirgiden gөri kөbirek nazar avdaratьn bolsьn. Ygitcilerge çөrdem beryv isi—өr bir ygitci өngime өtkizyv ycin partija kabijnetinen kerekti ədebijetterdi, kөrnekti materijaldardь taba alatьndaj bolьp, onьq tilegen temasь bojьnca tolьq bilimdi konsuvltatsija alatьndaj bolьp ujьmdastьrьluvqa tijis. Ygitci өngime çasaqanda onь tek negizgi oquv quraldarьn qana emes, kөrnekti quraldar men geografija kartasьnda mengerip qoldanuvqa yjretyv — partija kabijnetiniq mindeti.

5. Sojuvzdьq çana avtonomijalьq respuvblijkalardьq Ulь Sovetteriniq bolacaq sajlavьna bajlanьstь partija kabijnetteri Lenin-Stalin ult sajasatьn çyzege asьruvdьq nətijçesinde bolqan caruvacьlьq çana mədenijet qurlьsьndaqь bizdiq tabьstarьmьzdь sailav uvcaskelerinde kөrsetyvge ygitcilerge çөrdemdesyvge tijis.

6. Partija oquvьnьq oblьstьq yjleri өndiris orьndarь men avdandardьq partija kabijnetterine barьnca çөrdem kөrsetyvge tijis, partija kabijnetteri çumьsьnьq mөseleleri tuvralь olarqa konsuvltatsija ujьmdastьrьp, olar ycin kөrmeniq planьn çasap beryvge tijis çana çergilikti materijaldь iriktep, qalьptavqa çөrdemdesyvge tijis.

7. Partija komijtetteri partija kabijnetteriniq çumьs tөçrijbelerin ujьmdastьruvqa partija kabijnetterine çөrdemdesyvge tijis, osь maqsat pen avdandьq çana qalalьq komijtetterdiq bujro mөçlisterinde partija kabijnetteriniq esepti bajandamalarьn tьqdap otьruvdь qoldanuv kerek, çeke partija kabijnetteri men partija oquvь yjleriniq çaqsь tөçrijbelerin baspa sөz betinde keq tyrde çazьp otьruv kerek.

8. Komsomol sajasij oquvьnьq propagandijsterine çөrdemdesyvge partija kabijnetteri erekce nazar saluvlarь kerek, komsomol kruvçoktarьnьq çumьstarьndaqь өzgecelikterdi eske ala otьrьp, olar ycin propagandijstik semijnarlar ujьmdastьruv kerek, propagandijsterdi konsuvltatsijaqa caqьrьp otьruv kerek.

9. Kabijnetterdiq çumьs planьn propagandijster men ygitciler men çana aktijv pen talqьqa salьp otьruv kerek, partija kabijneti menqeryvcileriniq esepti bajandamalarьn mөçlisterde çana çьjnalьstarda tьqdap otьruvdь qoldanuv kerek.

Partija kabijnetteri propagandijsterge çөrdem beryv, olardьq bilimin kөterip, mamandьqьn arttьruv çөninde partija komijtetteriniq asa maqьzdь qualь bolьp otьr çana solaj boluvqada tijis.

Partija ujьmdarь partija propagandasь men ygit çumьsьn çaqsartuv ycin osь qural men pajdalana bilyvleri kerek.

Qoldanqan caralarьqьz tuvralь yjenniq 1 nen keciktirmej BK(b)P Ortalьq Komijtetiniq propaganda çana ygit bөlimine qat çazьp qabarlandьrьqьz.

★

Mazmunь

Bet.

STALIN çoldastьn 1938 çьlqь maidьn 17 de çoqarь mektep qьzmetkerlerj Kremlde qabьldanqanda səilegen səzj 1

BAS MAQALA — Sajasьj ygit-propaganda çumьsьn keң tyrde çyrgizyv kerek . 3

A. ÇƏNGELDIJN — Qazaq SSR-nьң sajlav sijstemasь 6

YGIT PROPAGANDA ÇUMЬSЬNЬN TƏÇIRIJBELERI

A RADIJONOV — Sajsьj ygit çumьsьn ujьmdastьruvdaqь bizdiң təçrijbemiz . 9

M. GYVSEV — Sajlav yvcəskelerine erekçe nazar avdarьlsьn 10

BAJQULOVA — Biz ygit çumьsьn qalaj ujьmdastьrdьq 11

J. OMAROV — Kommuvnister men partijada çoqtardьn blogь çeңedi 12

ORDENDЬ QALQ AQЬNЬ ÇAMBЬLDЬN TVORCESTVOLЬQ QЬZMETININ 75 ÇЬLDЬQ IJUVBIJLEJI

Çambьl qalqьmьzdьn syjikti aqьnь 14

BK(b)P TARIJQЬN YJRENETIN KRUVÇOKTЬN TЬNDAVCHLARЬNA KΘMEK

BK(b)P tarijqьn oqьp yjrenyvci kruvçoktar ycin çərdemci materijaldar 19

DINGE QARSЬ YGIT-PROPAGANDA ÇYRGIZYVCILERGE KΘMEK

Em. JAROSLAVSKIJ — Din ijelerin ne sebepten Sovetke sajlavqa bolmajdь . 22

QALЬQ ARALЬQ ÇAQDAJ MƏSELELERINEN PROPAGANDIJSTERGE ÇANA YGITCILERGE KONSUVLTATSIJA

SOROKIJN — Anglijanьn sьrtqь çana icki sajasatьnda reaksijanьn kycejyvi . 26

N. UCAJAQOV — Qьtajdaqь soqьs 30

BK(b)P ORTALЬQ KOMIJTETININ PARTIJA PROPAGANDASЬ MEN YGIT BΘLIMINDE 35

REDKOLLEGIJA:

M. Aqьnçanov,
S. Bəijcev,
Ə. Bektasov
S. Daulenov
B. Mұstafin (çauaptь redaktor)

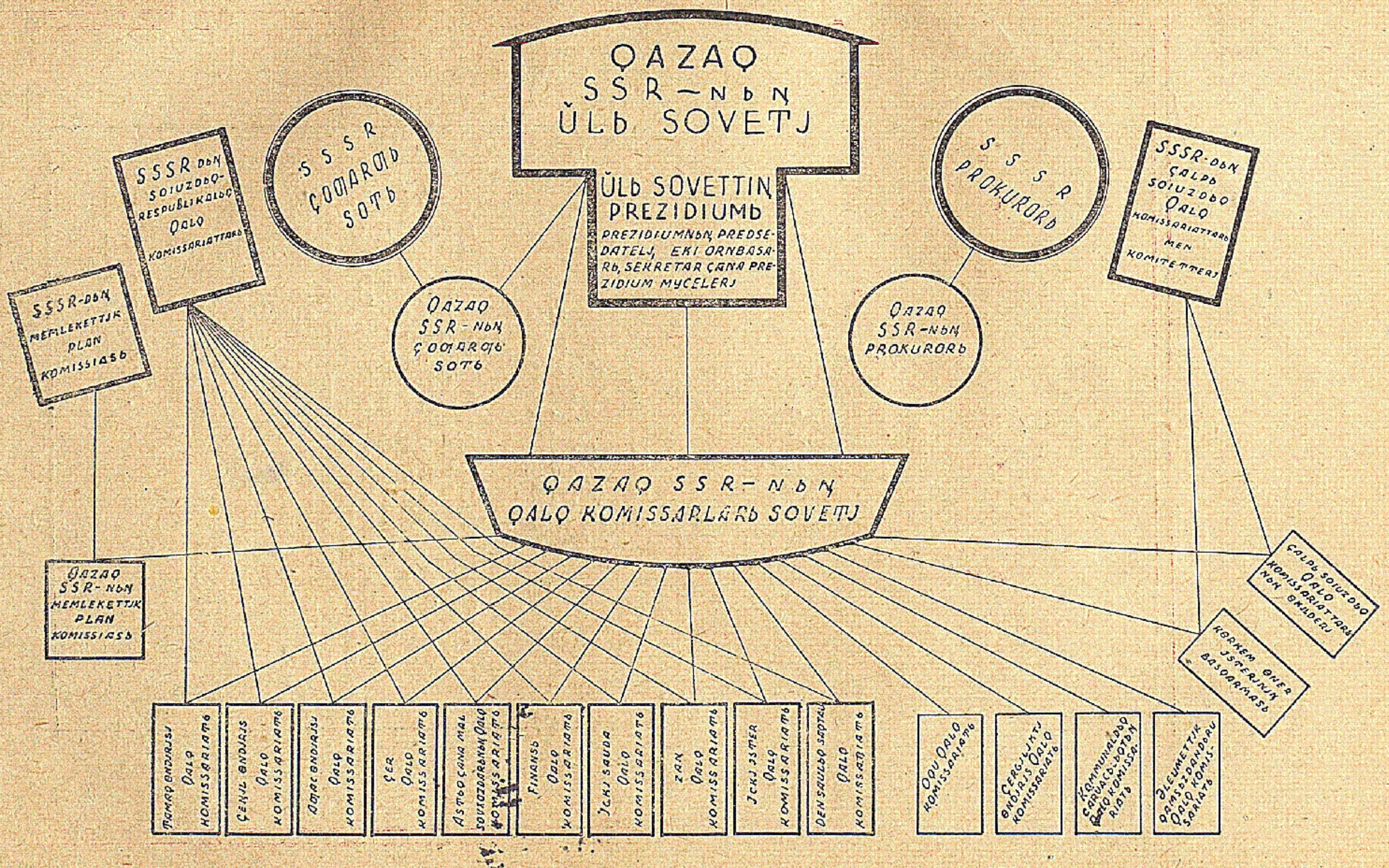
Технический редактор *Тигин Вл.* Корректор *Тастамбеков*

Сдано в производство 9/V-1938 г. Колич. знаков в печ. листе 65000
Подписано к печати 31/V-1938. Формат бумаги 70x109 1/16 доля лист.
Казпартиздат № 200 Тираж 5160 экземпляров
Объем 2,75 печ. лист. Казглавлит № 884

Отпечатано в Книжно-журнальной тип. НКМП. Алма-Ата, Узбекская, 11. Зак. № 1234

Публичная
Одесская
краевая
научная
библиотека
имени А.С. Пушкина
Одес. ССР
№ 867644-38

Qazaq SSR-nьң memlekettjk өkmet вiljgjnjң çoqarqь orndarь men memleket вasqaru orndarь

Qazaq SSR-nьң Soiuzdьq—Respublikalьq Qalьq komissariattarь

Qazaq SSR-nьң Respublikalьq kommissariattarь

Baqasь 50 tijn

104

1938

ÇьLQA

„PROPAGANDA ÇANA YGJT“

ÇURNALЬNA

ÇAZЬLЬNDAR!

ÇAZЬLU BAQQASЬ:

9 aiqa . . . . 4 s. 50 t.
6 „ . . . . 3 s. —
3 „ . . . . 1 s. 50 t.
Çekə sanь . . . . . — 50 t.

„Propaganda çana ygjt“ çurnalьna „Soiuz pəcattьn“ barlьq audandьq вiurolarь arqьlь, qaladaqь, selodaqь, auldaqь, kolxoz-sovxoz-dardaqь, MTS tardaqь вarlьq pocta вəljmderj arqьlь, sondai-aq qat tasucьlar çana kəsjp orьndarь çanьndaqь вaspa səz taratucьlar arqьlь çazьluqa вoladь.

Мйnь men qatar вйl çurnalqa Qazaqьstan partia вaspasьnda (Alma-Ata, K. Marks kəcesj, № 51) çazьluqa вoladь.

Çurnaldьn qat, qaвar alatьn adresj: Alma-Ata, Ykjmət yij, QK(в)P Ortalьq Komitetjnjn „Propaganda çana ygit“ вəljmi

„Propaganda çana ygjt“ çurnalьnьn redaksiasь.